

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кафедра всесвітньої історії

Допустити до захисту
_____ Завідувач кафедри
«___» _____ 2024 р.

Дипломна робота магістра

**Зовнішня політика США періоду президентства Д. Трампа
(2017-2021 рр.)**

Виконав:
студент II курсу магістратури
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Історія)»
Денної форми навчання
Бобрик Іван Сергійович

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Лисенко Олександр Євгенович

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2024 рік

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІЖЕННЯ.....	7
1.1. Історіографія проблеми	7
1.2. Аналіз джерел	18
1.3 Методологічні засади дослідження.....	20
РОЗДІЛ 2. ВІЙСЬКОВО-ЕКОНОМІЧНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ США ТА СОЮЗНИКАМИ.....	25
2.1. Військово-політичне співробітництво між США та країнами трансатлантичного альянсу.....	25
2.2. Відносини з Канадою.....	37
2.3. Україно-американські відносини за адміністрації Дональда Трампа.....	46
РОЗДІЛ 3. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС США ЩОДО СТРАТЕГІЧНИХ СУПРОТИВНИКІВ (КИТАЙ, РОСІЯ, КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО СХОДУ).....	55
3.1. Військово-економічне суперництво з Китаєм.....	55
3.2. Особливості зовнішньополітичних американо-російських відносин 2017-2021 рр.....	65
3.3. Близькосхідний регіон у контексті доктрини Д. Трампа «Америка понад усе».....	71
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	88
ДОДАТКИ	100

ВСТУП

Актуальність теми. Зовнішньополітична стратегія та політичні процеси у США у XXI столітті характеризуються спрямованістю до формування нового світового порядку та активного закріплення на міжнародній арені статусу глобального лідерства.

Кожен з президентів, незважаючи на належність до різних політичних партій – демократичної чи республіканської, – брали за основний орієнтир становлення сильної держави з широким спектром зовнішньополітичної ваги. Д. Трамп не став винятком у цьому випадку. Незважаючи на його нестандарту політичну поведінку та авторитарні особливості характеру, він став яскравим представником нової глобалізаційно-інформаційної епохи в історії США та міжнародної політики.

Пріоритети новітньої політики Дональда Трампа та провідні принципи зовнішньополітичної діяльності США як єдиної наддержави XXI століття чинили вплив на більшість економічно та військово значущих країн світу, включаючи Українську державу. Вперше європейські держави зіткнулися з настільки ізоляційною політикою президента США у сучасній глобалізованій реальності.

Актуальність цього дослідження зумовлюється потребою об'єктивного осмислення вивчення всіх вище згаданих аспектів. Окрім того, важливим є з'ясування зовнішньополітичних взаємовідносин з такими суб'єктами зовнішньої політики, як Росія, Китай, країни Близькосхідного регіону. Зростаюча роль Китаю на міжнародній арені та в економічному сегменті, включаючи його вплив на Росію, зумовлюють необхідність глибшого аналізу.

Також не менш важливим є з'ясування майбутньої ролі США на світовій арені. Д. Трамп виграв вибори на пост президента США та очолить політичний істеблішмент США у 2025 р. Детальне опрацювання його зовнішньополітичних рішень та основних елементів доктрини 2017 р.

створює підґрунтя для науково коректного прогнозування його вектори політики на сучасному етапі.

На тлі широкомасштабної агресії Росії проти України набуває особливого значення з'ясування основних підходів Д. Трампа до формування політичного курсу щодо України та Росії упродовж 2017-2021 рр. Вказані положення визначають актуальність кваліфікаційної праці і з наукової, і з практичної точки зору.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика США у 2017 – 2021 рр.

Предметом дослідження є підходи президента Д.Трампа до реалізації зовнішньополітичного курсу президента.

Географічні межі дослідження охоплюють територію США початку ХХІ ст. Зовнішня політика США була пов'язана із багатьма регіонами світу такими як: країни Європи, Північної, Південної Америки та Азії.

Хронологічні межі охоплюють період 2017 – 2021 рр., тобто охоплюють час з моменту інавгурації Д. Трампа до кінця його терміну президенства. Крім того, для більш детального аналізу зовнішньополітичного курсу президента Дж. Буша-молодшого автор виходить за визначену нижню хронологічну межу.

Мета роботи полягає у з'ясуванні та висвітленні основних положень, змін, та аспектів у зовнішньополітичній доктрині США за каденції Д. Трампа (2017-2021 рр.)

Відповідно до визначеної мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- проаналізувати історіографію та джерельну базу дослідження;
- схарактеризувати основні складові елементи зовнішньої стратегії президента США Д. Трампа щодо НАТО та ЄС;
- розкрити особливості взаємозв'язків з Канадою;
- з'ясувати характер політики США відносно України, зокрема роль та стратегію США у російсько-українській війні.
- висвітлити роль та місце основних конкурентів США у питанні реалізації доктрини;

- дослідити головні аспекти зовнішньої політики США на Близькому Сході;

Методи дослідження. Для виконання визначених у дипломній роботі завдань використовувалася сукупність загальнонаукових і прикладних методів дослідницької роботи, а також принципах історизму, об'єктивності, всебічності й систематичності.

У процесі розв'язання конкретних завдань роботи було використано такі методи дослідження: проблемно-хронологічний – для з'ясування і висвітлення еволюції зовнішньополітичних відносин між США та іншими країнами, альянсами, організаціями за каденції Д. Трампа; порівняльно-історичний – для з'ясування і порівняння зовнішньополітичних доктрин президентів Д. Трампа та Б. Обами, встановлення подібності та відмінності у підходах обох адміністрацій до вирішення міжнародних проблем.

Важливими є також методи аналізу, синтезу, індукції і дедукції. Завдяки їхньому застосуванню сформульовано обов'язкові атрибути кваліфікаційної праці, скомпоновано матеріал у структурні підрозділи, вибудовано логіку викладу та інтерпретовано відомості про зовнішньополітичні акції США у вказаний період. Джерелознавчі прийоми уможливили опрацювання інформації та її верифікації. Метод систематизації дав змогу впорядкувати емпіричний матеріал і сформулювати висновки та узагальнення до магістерської роботи.

Елементи наукової новизни дослідження. У кваліфікаційному дослідженні зроблено спробу залучення маловідомої інформації, що ілюструє окремі аспекти зовнішньої політики США за президенства Д. Трампа 2017-2021 рр.

Апробація результатів дослідження була здійснена шляхом обговорення основних положень на засіданні кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка.

Публікації: результати дослідження оприлюднені у двох публікаціях:

Особливості військово-політичного співробітництва США з країнами НАТО та ЄС (2017-2021 рр.). Наукові праці студентів та магістрантів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 2023. № 20(2) С. 6-13

Американо-російські відносини у становленні зовнішньополітичної доктрини Д. Трампа (2017-2021 рр.). Наукові праці студентів та магістрантів історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка 2024. № 21(1) С. 99-106

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть використовуватися здобувачами вищої освіти для підготовки до семінарських занять з Новітньої історії країн Європи та Америки. Також робота може бути корисною для аналізу міжнародних відносин США у ХХІ ст. і відповідно написання рефератів, есе, курсових робіт. Окрім того, матеріали дослідження придатні для застосування у закладах загальної середньої освіти на уроках всесвітньої історії.

Структура роботи визначається метою і завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 101 сторінка, обсяг основної частини – 88 сторінок. Список використаних джерел та літератури налічує 88 найменування.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія проблеми

Історіографія проблематики, обраної об'єктом кваліфікаційного дослідження, характеризується порівняно невеликою кількістю публікацій. Якщо оцінювати український історіографічний доробок, то він представлений переважно публіцистичним жанром і не набрав відповідних масштабів для детального вивчення усіх зовнішньополітичних аспектів. Спеціальних історичних праць, у яких висвітлювалася б діяльність американських президентів і зокрема Д. Трампа, доволі мало. У зв'язку з цим у цій праці довелося послуговуватися доробком політологів.

Наявність такого незначної кількості історичних праць пояснюється, на нашу думку, двома фактами. По-перше слабким розвитком американістики в українській історичній науці. Українські науковці в основному зосереджені на дослідження власної української історії. Інститути які займаються проблематикою всесвітньої історії, в нашому випадку історії США інституційно недостатньо розбудовані і структуровані. По-друге, детальному студіюванню проблем американістики перешкоджає складність доступу до оригінальних джерел та комунікації з зарубіжними фахівцями.

Аналіз зовнішньополітичної стратегії США відносно Європейського Союзу, їхні взаємовідносини детально було висвітлені в праці «Відносини США – Європейський Союз: тенденції та варіанти у середньостроковій перспективі» А. І. Веселовського [36], кандидата політологічних наук, радника директора Національного інституту стратегічних досліджень. Вказана публікація слугує важливим джерелом інформації, адже у ній увагу зосереджено не тільки на взаємовідносинах на сучасному етапі, а й простежуються визначальні тенденції відносин від кінця ХХ ст.

Аналогічним проблемам присвячена статті Т. Струтинської, О. Гушпіт [56], Л. Гуцало [39], які зосереджені на аналізі висловлювань та заяв президента США щодо подій на європейському континенті. Дослідники також висвітлюють підходи до реалізації двома головними силами Європи – Німеччиною та Францією – своїх оборонних ініціатив (Проект PESCO , CARD, EDF – Авт.) у відповідь на заяви Д. Трампа про намір вийти з НАТО та порушення статті 5 трансатлантичного договору. Розглянуто вплив сучасної зовнішньої політики США на відносини з європейськими країнами, НАТО та Україною. Остання окрім того, аналізуючи зовнішньополітичну стратегію США відносно країн цього альянсу, розглядає політику Дональда Трампа як інструменту впливу на європейські держави. Це становить важливу інформаційну цінність у нашому дослідженні, оскільки показує багатовекторність поглядів лідерів західного світу на засади колективної безпеки у світі.

Значну пізнавальну цінність має колективне дослідження В. Кравченка, В. Орлика, М. Замікули, В. Ярмоленка, О. Давимуки [50], які в своїй праці «Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного альянсу» дослідили еволюційну зміну НАТО від розвалу СРСР до кінця каденції Д. Трампа 2021 р. Вони зосередили увагу на актуальних проблемах Північноатлантичного альянсу, загрозах єдності, розширення функцій НАТО, питаннях лідерства, яке особливо актуалізувалося за доби президенства Д. Трампа. Важливим залишалось питання недостатньої ефективності бойового потенціалу та фінансування, на чому було зроблено особливий акцент адміністрацією Д. Трампа.

У нашому дослідженні наголос зроблено на двосторонніх взаємовідносинах США та їхніх основних партнерів і контрагентів. Адже в політичній доктрина США було зафіксовано та проголошено Д. Трампом, що це є оптимальною формулою для досягнення зовнішньополітичних цілей. Утворення альянсів, організацій, три- чи чотиристоронніх угод не вписувалося в цю концепцію.

Найтісніші політичні, економічні та культурні зв'язки об'єднують США і Канаду. Вітчизняний історіографічний доробок з цієї теми представлений незначною кількістю публікацій. У кваліфікаційному дослідженні основна інформація залучена з праць двох дослідників І. П. Дерев'яненка [33,41,42] та Д. В. Артемчука [32]. Перший історик в своїх книгах «Американський вектор у системі зовнішньополітичних орієнтирів Канади» та «Відносини Канади і США: асиметрія і взаємозалежність» з'ясовує основні риси канадської зовнішньої політики. Також розглядається комплекс ключових факторів, під впливом яких формується зовнішньополітичний курс Канади. Розкрито зовнішньополітичну поведінку Оттави в контексті розвитку її зв'язків зі США. Акцентовано увагу на особливостях американо-канадської співпраці у військовій сфері. Висвітлено проблемні моменти у взаємовідносинах між Канадою і США. З'ясовано, що найважливіше місце в системі зовнішньополітичних орієнтирів Канади посідає американський вектор.

Д. В. Артемчук більш вузько і спеціалізовано розглядає співпрацю між двома великими країнами Північної Америки, зосереджуючись на військово-політичному чинникові. Він аналізує стан, стиль та ключові засади співробітництва Канади та США у сфері оборони та безпеки на дво- та багатосторонньому рівнях. Основу увагу приділено висвітленню платформ на яких здійснюється відповідна робота. Простежено еволюцію відносин між Канадою і США у ХХІ ст. Досліджено внесок двох країн у підтримку миру та безпеки у світі, а також їхню співпрацю в рамках НАТО.

Важливе значення мають праці які стосуються «українського питання». У статтях С. В. Толстого [59], В. М. Жигайла [46, 47] характеризуються різні аспекти американо-українських відносини як важливої складової формування зовнішньополітичного курсу України у період незалежності. Схарактеризовано особливості взаємовідносин між Україною та США. Висвітлено основні етапи еволюції та розвитку зв'язків між двома державами за президентства Д. Трампа. У працях представлений

аналіз важливих подій, які вплинули на двосторонню співпрацю. Серед них – фінансова допомога, надана Сполученими Штатами Україні в період від 2014 до 2019 рр., зустрічі лідерів країн, рішення та закони ухвалені американським президентом та урядом держави.

Окрім того, у згаданих працях висвітлюються загальні засади та специфічні риси лідерства Д.Трампа, його моральні якості, що вплинули на особливості зовнішньополітичного курсу країни. Висвітлено головні пріоритети в доктрині СНБ 2017 та результати його президентства. Найбільший акцент в дослідженнях здійснено на економічній безпеці як фундаменті національної безпеки, в якій Америка понад усе. Авторами встановлено чинники, що впливали на розвиток зовнішньополітичної діяльності США та позиціоновано сфери найбільшого розвитку зовнішньополітичної діяльності США як впливової держави ХХІ століття.

Окреме місце в історіографічному доробку посідають праці доктора політологічних наук І. Д. Дудко, внесок якої у студіювання проблематики зовнішньополітичних відносин США кінця ХХ – початку ХХІ ст., на нашу думку, є одним з найбільших. Слід відзначити три її публікації, які напряду стосуються зовнішньополітичної доктрини Д. Трампа. У першій з них «Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку» [43] детально аналізується весь зовнішньополітичний курс президентів США, починаючи з Дж. Буша-молодшого і завершуючи кінцем каденції Д. Трампа. Принципово важливим для нашого дослідження спостереження дослідниці про відмінність риторики та реальних дій президента. Так, під час передвиборчої кампанії було заявлено про намір налагодити відносини з Росією, уникати втягування у конфлікти на Близькому Сході, відмовитися від ідеї поширення демократії у світі, щодо використання збройних сил як інструменту впливу у міжнародних відносинах. Але, ставши президентом, Трамп продемонстрував, що дії можуть бути іншими, більш проєвропейськими.

Авторка подає власний погляд на зовнішньополітичну доктрину Д. Трампа, зміст якої, на її переконання, полягав у ескалації заради деескалації. Виявлено та описано випадки використання Трампом публічних заяв як ефективного засобу впливу на інформаційний простір, спрямованого на зміцнення влади президента та зовнішньої політики США. Політика Д. Трампа, його міжнародна політична суб'єктність, на її думку, свідчать про коливання в межах традиційної американської парадигми інтервенціонізму та ізоляціонізму.

Окрім того увага прикута до американо-російських та американо-українських відносин, що характеризуються як контрверсійні.

У цьому ключі важливою є друга публікація «Феномен стратегічного партнерства США і України» [45], де аналізується співробітництво США та України з початку 90-х років ХХ ст. Особливу увагу зосереджено на подіях з 2014 р. з початку російської агресії проти України та ролі США у підтримці економічного, військового потенціалу нашої держави.

Третя публікація «Китай у зовнішньополітичних стратегіях США: від Б. Обама до Д. Трампа» [44] є цінним джерелом інформації. І.Д.Дудко детально аналізує боротьбу Д. Трампа проти глобальних супротивників. Китай позиціювався як основний стратегічний супротивник США. Тому висвітлення його дій та характеру протистояння є вкрай важливим.

Науковиця висвітлює еволюцію підходів адміністрації США до Китаю за часи президентства Б. Обама — від політики залучення Китаю до політики стримування через сприйняття Китаю як суперника США в економічній і військовій сфері на регіональному і світовому рівні. Своєю чергою, визначено специфічні (відмінні від президентства Б.Обама) риси стратегічних підходів адміністрації Д. Трампа до Китаю.

Вивчення проблематики американо-китайських відносин представниками української історичної науки прослідковується в працях А. В. Дворніної, А. В. Шевчука [40] та М. А. Тарана [57], які детально висвітлили основні моменти та особливості політики Д. Трампа відносно

Пекіна. У них простежується відхід Д. Трампа від концепції залучення до концепції стримування. Окреслено основні моменти антикитайської політики «торгової війни».

Окрім того важливо відзначити, що в праці М. Тарана показано поступову трансформацію Китаю від ролі партнера до ролі супротивника. Описується кінцевий відхід від прагнень Вашингтона і висвітлюється перетворення КНР на геополітичного лідера в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Особливу увагу звернено на політичні перипетії взаємовідносин Сі Цзіньпіна та Д. Трампа. Відзначається, що прихід Д. Трампа відбувався в руслі переоцінки зовнішньополітичної стратегії Сполучених Штатів відносно всіх аспектів які безпосередньо чи частково пов'язані з Китаєм.

У руслі досліджень зовнішньополітичного курсу США відносно Росії та проблематики американо-російських відносин слід виокремити публікацію кандидата історичних наук, доцента Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету О. Ю. Кондратенка [49]. Вчений окреслив головні напрями взаємовідносин двох ядерних держав та їхні суперечності в геополітичній сфері.

Відзначимо колективний доробок В. Мирончука, Т. Сидорук, І. Тимейчук котрі в статті «Тенденції зовнішньополітичного курсу США за адміністрації Д. Трампа» [53] окреслили основні тенденції політичного курсу США після приходу Д. Трампа в Білий Дім та їхній вплив на систему міжнародних відносин. Вказана публікація має цінність з точки зору, що вона на основі аналізу головного документу зовнішньої політики США (Стратегії Національної Безпеки) та інших документів міжнародного значення характеризує та показує основні риси політики американського президента – ізоляціонізм та унілатералізм. Висвітлюється політика адміністрації відносно всіх економічно та військово значущих країн світу, а саме відносини США з членами ЄС, Китаєм, Росією, Північною Кореєю, Іраном, Ізраїлем. Особлива увага зосереджується на американо-українських відносинах.

В аналогічному напрямку працює й І. В. Тихоненко [58], яка здійснила порівняльний аналіз СНБ Б. Обама та Д. Трампа. Дослідниця твердить, що за часів президентства Обама адміністрація керувалася тактикою «стратегічного стримання» та «стратегічного терпіння». Дональд Трамп відкинув ці напрямки і поставив за мету збереження лідерства, але не через участь у вирішенні світових проблем, а зосередженні в першу чергу на проблемах американського народу.

Також робляться висновки щодо загального налаштування політичного істеблішменту. Так, демократичні кола характеризуються в першу чергу політикою мультилатералізму, республіканці стоять на засадах реалізму. В контексті Д. Трампа і його політичного крила в партії «трампістів» дослідниця наголошує на тому, що вони орієнтуються на принципи унілатералізму.

Насамкінець слід окреслити історіографічний доробок відносно Близькосхідного регіону. Так, праці С. Пик [55], Д. В. Фоменюк [62], А. Д. Пархомчук [54] слугують цінним джерелом інформації, у них охарактеризовано основні напрямки, особливості та пріоритети близькосхідної політики адміністрації Дональда Трампа, а також надано оцінку наслідків для регіону і для світу в цілому.

Окрім того, згадані дослідники здійснили порівняльний аналіз доктрин демократичних та республіканських адміністрацій США на Близькому Сході в ХХІ столітті. Автори аргументовано стверджують, що Сполучені Штати знизили свою активність і участь у регіональних справах, зберігаючи співпрацю з традиційними союзниками (Ізраїль), та зміцнюючи відносини з авторитарними режимами (Саудівська Аравія). США посилили увагу до арабо-ізраїльського конфлікту («Угода століття», Авраамська угода), посилили напруженість у відносинах з Іраном і продовжили боротьбу з тероризмом.

У доробку українських науковців слід згадати такі праці як колективна монографія Є. А. Макаренка, І. І. Погорської, М. М. Рижкова “Америка і

Європа у сучасних міжнародних трансформаціях” [51]; колективна монографія пам’яті Є. Камінського “США і світ ХХІ століття” [37]; стаття О. І. Брусиловської “Гібридна стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою” [35].

У російській історичній науці напрацювання у цій тематичній ніші також далеко не повноцінний. Зокрема, вона представлена публікаціями Журкіна В. В., Носова М. Г. [48]; Уткіна С. В. [60].

Перші двоє в колективні статті під назвою «Дональд Трамп і Європа» проаналізували економічні взаємовідносини США та Європейського Союзу в контексті доктрини Д. Трампа. Дослідники роблять висновки, що Європейський Союз зіткнувся з безпрецедентним тиском Вашингтона, який загрожував ввести високі мита на європейські товари і вимагаючи скасування «несправедливого», на думку Д. Трампа, бар'єру на шляху власне американської продукції до європейських ринків. У дослідженні зазначено, що внутрішня і зовнішня політика президента США Дональда Трампа була прив'язана до вирішення проголошеного завдання «знову зробити Америку великою», складовою частиною якого і була економічна політика.

С. В. Уткіна в своїй статті порушує питання про сьогодення та майбутнє розвитку трансатлантичних відносин у період президентства Трампа. У зв'язку з цим досліджується масштаб і глибина протиріч з питань забезпечення оборони, іранської «ядерної угоди», торговельних взаємин. Окрема увага приділяється взаємному сприйняттю сторін на доктринальному рівні. Робиться висновок про перспективи еволюції трансатлантичних відносин за ключовими напрямками.

Щодо західноєвропейської та американської літератури з теми слід згадати наступні публікації. Проблематику зовнішньополітичних відносин США з країнами Європейського Союзу та НАТО детально проаналізовано в працях Дж. Кауфмана [77]; Ф. Потье, О. Вершбоу [68]; Г. Олсен [71].

Основна увага в цих роботах зосереджується на проблематиці взаємовідносин США та НАТО. Описуються критичні моменти в

співробітництві, зокрема у фінансових питаннях. Розкриваються деталі та головні аспекти дипломатичних зв'язків.

Також можна відзначити напрацювання Б. Кнутсена та К. Тветбротена котрі в своїй праці «Чому так подвійно? Політика США щодо оборонних амбіцій ЄС» [78] аналізують різні аспекти процесу європейської інтеграції та атлантичного співпраці під керівництвом США. Проблема, яку розкривають західні історики, полягає у тому, які підходи використовує адміністрація Д. Трампа до політики безпеки та оборони ЄС. Зокрема, це стосується балансування між європейською стратегічною автономією, одного боку, і американським лідерством у НАТО, – з іншого.

За допомогою інституційно-теоретичного підходу історики намагаються пояснити, чому США займають більш інструментальну позицію щодо ЄС. У праці також обговорюється ставлення США до оборонних ініціатив ЄС.

Деталізовано цю тему також висвітлили М. Ріддервольд, А. Ньюсом [80] та П. Хем. Останній у своїй публікації «Вплив Д. Трампа на Європейську безпеку. Варіанти політики у пост західному світі» розглядає важливе питання трансформації глобального порядку, яку стимулює зміна підходу США до союзницьких зобов'язань і багатосторонніх безпекових інституцій. Праця акцентує увагу на викликах, перед якими постала Європа, і надає аналітичні перспективи щодо варіантів дій в умовах послаблення традиційних гарантій безпеки з боку США.

З проблематики американо-китайських відносин слід найпомітнішими є напрацювання таких науковців, як Г. Аханге, Ш. Двіведі, А. Дар, А. Малік, С. Гупта [72]; Е. Таунсенда [65]. У їхніх публікаціях особлива увага фокусується на аналізі змін, що відбулися під час президенства Д. Трампа, та їх наслідків для всього Азійського регіону.

Особливість економічної політики Д. Трампа, так звану «торгову війну», взаємозв'язки з СОТ детально проаналізували дослідниці К. Хоупвелл [79], Д. Заккарія [70]. В своїй публікаціях вони

зазначають, що президент спровокував різку зміну 70-річної торгової політики США і відмовився від традиційної керівної ролі американського гегемона в багатосторонній торговельній системі. Дослідниці аналізують заяви Д. Трампа з приводу виходу США зі складу СОТ, та відмову від торгової багатосторонності заради агресивних односторонніх дій. Наголошується на кричущих порушеннях правил вказаної організації, що поставило під загрозу механізм вирішення суперечок усередині СОТ.

Політику Трампа зазвичай пов'язують зі сплеском популістських антиторгових настроїв за його президентства. Експерти наголошують, що криза багатосторонньої торгової системи та відхід американського гегемона від СОТ, включаючи відмову від багатосторонніх торгових переговорів, виникла ще до Д. Трампа. Зрушення в орієнтації США на багатосторонню торговельну систему не можна пояснити винятково зростанням популізму при Трампі. Це стало реакцією на занепад інституційної влади США.

Науковці вказують на те, що на тлі економічного піднесення Китаю та інших розвинутих держав здатність США домінувати в управлінні глобальною торгівлею та встановлювати правила глобальна торгівля різко скоротилася, що призвело до послаблення американської підтримки багатосторонньої торгової системи, яку вони колись очолювали.

Окремі аспекти американо-китайських знайшли відображення в працях М. Харт, К. Магсамен [73]; М. Суейна [83]. Останній у публікації «Поглиблення американсько-китайської кризи: витоки та вирішення» торкався питань зміни поглядів еліти США відносно Пекіна та його поведінки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Аналізувалися наслідки впровадженої політики та можливі шляхи поновлення американо-китайських економічних зв'язків.

Близькосхідна тематика у наукових студіях відображена у географічному розрізі. Здебільшого увага науковців фокусується на проблематиці американо-іранських відносинах. Так Р. Фідлер у монографії «Політика максимального тиску на Іран: цілі та ефекти політики США» [86]

детально аналізує зовнішньополітичну стратегію адміністрації Дональда Трампа щодо Ірану, відому як «політика максимального тиску». Вона охоплювала низку економічних, дипломатичних і політичних заходів, спрямованих на обмеження іранської ядерної програми та впливу Ірану на Близькому Сході. Р. Фідлер описує цілі цієї політики та розглядає її ефективність і наслідки для регіону та світу. Вчений дійшов висновку, що політика максимального тиску мала обмежений успіх. Попри суттєві економічні втрати Ірану, вона не змогла змусити його до перегляду політики, а лише поглибила недовіру до США.

Американо-пакистанському співробітництву присвятили свій доробок М. Гамід, С. Батул, М. Аслам, З. Алі; Ф. Ахта [85]. Згадаані науковці, досліджуючи весь період президенства зазначали, що зовнішня політика США щодо Пакистану залишалася нестабільною. Відносини погіршилися до рекордно низького рівня у перші роки правління Трампа, але потім почали відновлюватись у наступні роки. Напруженість у взаємовідносинах у їхній інтерпретації була спричинена двома фактами: по-перше, політичною стратегією Д. Трампа, націленою на тиск задля власної вигоди. По-друге, – через політичні взаємовідносини Пакистану та Китаю, котрі ішли врозріз із зовнішньополітичною доктриною США.

Окремо варто відзначити історіографію антитерористичної стратегії. Тут однією з найпомітніших є наукова розвідка Р. Бігона і Т. Уоттса [87]. Використовуючи історичний матеріалістичний підхід для аналізу змін та наступності в антитерористичній політиці США, вчені дійшли висновку, що дискурс Дональда Трампа «Америка насамперед» відбивав «новий» підхід до боротьби з тероризмом. Його адміністрація значною мірою посилила раніше існуючі тенденції, розширивши військові кампанії проти ІДІЛ та «Аль-Каїди».

Глибокий аналіз проблематики зовнішньополітичної доктрини Д. Трампа також міститься в працях Д. Стокса [67]; А. Манії, Т. Пугачевича [63]; М. Бентлі, А. Лернера [84] та Х. Оза [74].

Отже, історіографія проблеми відзначається різноманітним інформаційним потенціалом, який охоплює за змістом основні напрямки зовнішньої політики Д. Трампа упродовж 2017 – 2021 рр.

1.2. Аналіз джерел.

Основу джерельної бази цієї роботи представляють насамперед національні документи зовнішньополітичної стратегії США. Головним документом є «Стратегія національної безпеки 2017 р.» [24], в якій описуються всі аспекти політичної стратегії США відносно більшості країн світу. Головними особливостями цього документу є те, що він детально характеризує чотири пріоритети зовнішньої політики США («захист батьківщини, американців та американського способу життя», «забезпечення процвітання Америки», «зміцнення світу за допомогою сили» та «поширення американського впливу»). Власне Америка позиціонується просто як сильна держава, а не як глобальна, що відрізняє останню редакцію Стратегії від попередніх такого типу документів. Там зазначається, що США буде активно конкурувати з різними державами (особливий акцент робиться на Китаї та Росії) задля встановлення міжнародної стабільності.

Стрижнем документа є те, що суперництво повернулося до міжнародної політики. Тут зазначається, що сильні економічні та військові держави (Китай, Росія, Іран, КНДР) кидають виклик процвітанню США та її союзникам. Адміністрація Д. Трампа буде боротися проти їхньої стратегії. Одним із головних інструментів стримування противників США буде ядерна зброя, яка в документі названа «основою американської стратегії щодо збереження миру та стабільності, відбиття агресії проти США, їхніх союзників та партнерів».

Іншими важливими джерелами інформації, які доповнюють згадану доктрину, стали «Стратегія національної оборони США 2018 р.» [27], «Огляд протиракетної оборони США 2019 р.» [23] та «Огляд ядерної політики» [26]. У них описуються детальні кроки, стратегії та можливості суперництва, які буде застосовувати коаліція держав та власне США для протидії загрозам, що походять від держав-ізоїв і ревізіоністських держав.

Важливим джерелом, яке стосується зовнішньополітичних орієнтирів Д. Трампа, став закон про захист нації від проникнення іноземних терористів 2017 р. [31], де описується антитерористична політика його адміністрації.

Іншим цінним документом є матеріали дослідницької служби Конгресу, які містять виклад вже суто американо-канадських відносин [6]. У них докладно фіксуються всі аспекти співробітництва, які пов'язують США та Канаду (економічна політика, кібербезпека, військово-політичне навчання та союзництво тощо).

Під час підготовки тексту кваліфікаційної праці були використані інтернет-джерела дипломатичного характеру. Доцільно згадати використання офіційного сайту НАТО [21], де було описано спільні військові навчання США та країн союзниць. Це є вкрай важливе джерело, адже там висвітлюється здатність НАТО захищати та зміцнювати союзників, незважаючи на зростання гегемонії Китаю та Росії. Описуються військові навчання, які відбулись в 2018 р., і були найбільшими військовими маневрами з часів «холодної війни».

Військово політичне співробітництво також висвітлюється на офіційних сайтах уряду Канади [28]. У праці було проаналізовано основні двосторонні оборонні форуми, домовленості та угоди зі Сполученими Штатами. Дотично використано офіційний сайт NORAD, в якому описується документ цієї організації від 25 квітня 2013 року про Командування аерокосмічної оборони Північної Америки. Висвітлюється їхні місія, бачення розвитку організації та регіони її поширення.

Симетрично використано інформацію, вміщено на офіційних сайтах уряду США [30]. На них було взято інформацію економічного та політичного змісту. Так, окреслено основні деталі та аспекти угоди США, Мексики і Канади (USMCA), яка прийшла на заміну НАФТА. Було показано короткий огляд торгівлі та інвестицій USMCA. Для детальнішого висвітлення економічних питань залучено інформацію з офіційного сайту Українського інституту майбутнього [20], де детально з'ясовано, чому Д. Трамп вийшов з угоди НАФТА, а також давались відповіді на питання: «Що таке НАФТА?», «Чому Дональд Трамп критикував угоду?», «Чи дійсно НАФТА призвела до занепаду американської промисловості?», «Що ж змінилося після домовленостей США та Мексики?»

Для опрацювання української проблематики використаний сайт посольства США в Україні [29], на якому викладено основні тенденції дипломатичних відносин Вашингтона та Києва від проголошення незалежності в 1991 р.

Важливим джерелом написання роботи були інтернет-ресурси різноманітних газет. Зокрема залучено інформацію з електронних видань: Інтерфакс-Україна [16, 18], BBC News (Україна) [7], УНІАН [11,13,14,15], Економічна правда [4], Європейська правда [5], Радіо Свобода [12,17].

В якості джерельної бази опрацьовано також документи президентського рівня, аналітичні записки щодо практичних дій в міжнародній політиці двох адміністрацій, персональних позицій високопосадовців Сполучених Штатів.

Отже, залучена до написання роботи джерельна база з проблеми зовнішньої політики США періоду президенства Д. Трампа 2017-2021 рр. є інформативно насиченою і репрезентативною, що дає змогу розкрити сутність зовнішньополітичного курсу США за каденції Д.Трампа та з'ясувати основні аспекти її реалізації.

1.3. Методологічні засади дослідження

Методологічною основою дослідження стали теоретичні й концептуальні напрацювання провідних науковців світу у вказаному тематичному полі, а також такі наукові принципи: історизму, об'єктивності, системності та всебічності. Основоположним з них вважається **принцип історизму**. Це дало змогу висвітлити історичні процеси у його виникненні, розвитку та змінах, а також взаємозв'язку з іншими явищами та подіями. Він забезпечив дослідження доктринальної політики США за каденцію Д. Трампа в контексті світових суспільно-політичних змін, глобалізаційних процесів. Застосування вказаних засад уможливило всебічний аналіз зовнішньої політики у світлі минулого досвіду, міжнародної ситуації та еволюції інтересів США. Крім того, при дослідженні зовнішньої політики Д. Трампа принцип історизму дозволяє простежити, як історичні обставини та довгострокові інтереси Сполучених Штатів вплинули на його рішення та стратегії. Д. Трамп частково переглянув традиційні підходи, спираючись на історичний досвід і намагаючись адаптувати американську політику до нових екзистенційних викликів і змін у розстановці сил на міжнародній арені.

Водночас поглиблюється розуміння чинників зростання економічного та геополітичного впливу Китаю і того, як це вплинуло на підхід Д. Трампа до тарифної політики та економічного протекціонізму. Наприклад, можна зазначити, що на відміну від політики Обама щодо співпраці з Китаєм у певних сферах, Д. Трамп наголошує на конкурентоспроможному підході, заснованому на історичних занепокоєннях щодо торговельного балансу та крадіжки інтелектуальної власності.

Після Другої світової війни Сполучені Штати історично виступали як гарант міжнародної безпеки, спираючись на «доктрину глобальної відповідальності». Д. Трамп відійшов від цієї традиції, побудувавши свій підхід за принципом «Америка понад усе» і зменшивши підтримку міжнародних альянсів (НАТО) і багатосторонніх інституцій. Це відображало зміну історичної ролі США як лідера світового порядку.

Нарешті, принцип історизму показує, як підхід Д. Трампа на Близькому Сході – санкції проти Ірану, укладення «Авраамових угод» між Ізраїлем та арабськими країнами – були відповіддю на роки невдач США у спробах стабілізувати регіон. Виходячи з історичного аналізу, він переніс свою увагу на налагодження прямого діалогу з державами без втягування Сполучених Штатів у нові війни.

Важливим принципом, який використано в дослідженні, є **принцип об'єктивності**. Його застосування сприяло виявленню факторів, що впливають на розвиток зовнішньополітичної стратегії США. Об'єктивність знань забезпечувалася такими заходами: По-перше, використовувалися різноманітні джерела: нормативно-правові документи, які лягли в основу формування зовнішньої політики США, програма політичних дій президента та його адміністрації (Стратегія національної безпеки США та Національна стратегія боротьби з тероризмом 2018); по-друге, дослідження містить широку палітру різних думок, поглядів, висновків та інтерпретацій подій.

Принцип системності дозволив скласти цілісну картину знань про особливості зовнішньої політики США за президентства Д. Трампа. Завдяки йому стало можливим здійснити аналіз впливу суспільно-політичних чинників на політичний простір США. Це допомогло отримати картину середовища, в якому створювалася відповідна концепція та всі стратегічні рішення адміністрації.

Принцип всебічності сприяв трактуванню зовнішньополітичної доктрини США в контексті факторів, що вплинули на її формування: зміна політичного істеблішменту держави, подальша трансформація поглядів, модифікація концепції «Америка понад усе», тиск міжнародної спільноти. Крім цього, він дозволив залучити знання з політології, соціології та журналістики.

У магістерській роботі використано історичні методи. **Історико-генетичний метод** дав змогу виявити генезис змін у зовнішньополітичній стратегії США, пов'язаних зі зміною уряду та початком запровадження тих

змін, які були оголошені напередодні терміну. Це створило підґрунтя для висновку про загальний образ зовнішньої політики адміністрації і насамперед про характерні риси ізоляціонізму та унілатералізму.

Проблемно-хронологічний метод забезпечив характеристику еволюції зовнішньополітичних поглядів США з 2001 року в хронологічному порядку. Він використовувався разом з **синхронним і діахронним методами**.

Перший з них дав змогу одночасно вивчати події та явища, що відбуваються у зовнішньополітичному вимірі США та у загальному світовому контексті. Завдяки цьому встановлено взаємозв'язки між явищами та процесами, що відбуваються одночасно на різних рівнях міжурядової спільноти та політичного істеблішменту США. Діахронний метод у свою чергу полягав у вивченні схожих явищ, процесів, які відбувалися в різні роки, але оприявнив спільне та зв'язок (наприклад, схожість стратегії Д. Трампа з поглядами Дж. Буша-молодшого)

Історико-порівняльний метод слугував інструментом для виявлення спільного і відмінного в розвитку об'єкта і суб'єкта: по-перше, для порівняння документної бази Стратегії національної безпеки двох адміністрацій Б. Обама 2010, 2015 рр. та Д. Трампа 2017 р.; по-друге, цей метод дозволяє переглянути політичні рішення та дії Трампа крізь призму попередніх адміністрацій, щоб виявити їхні відмінності, моделі та вплив на еволюцію глобальних відносин США. Застосування історико-порівняльного методу сприяє глибшому розумінню зміни зовнішньої політики Дональда Трампа та їх відмінності від підходів попередніх президентів. Це дає змогу побачити характеристики її політики, яка включає надання пріоритету двостороннім відносинам, зосередження на економічному тиску та зменшення глобальної участі США.

У магістерській роботі, крім наукових принципів, наукове пізнання забезпечували такі **загальнонаукові методи дослідження**: аналіз, синтез, критичний метод.

Автором був використаний **метод аналізу**, який передбачає поділ цілого на складові частини, тобто виділення ознак предмету для вивчення їх окремо як частин єдиного цілого. Відповідно до цього в зовнішньополітичній стратегії США кожен регіон мав свою цінність. Так, ключовим регіоном, на який зосереджена основна увага в зовнішньополітичній діяльності Д. Трампа, є Східна Азія. Багато в чому це пов'язано з посиленням конкуренції з боку КНР і небажанням США поступатися Китаю лідерськими позиціями в світі. Друге місце у списку пріоритетів зовнішньої політики США посідає Північноатлантичний альянс, який вважається інструментом впливу на Європу. Близькосхідний регіон посідає третє місце у зовнішній політиці США.

Метод синтезу використовується в тісному поєднанні з аналізом. Останнє можливо, якщо досліджувана тема закріплюється у свідомості в цілому, тобто передумовою аналізу є її цілісне, системне сприйняття. І навпаки, синтез можливий при проведенні аналізу, при виділенні окремих сторін і елементів цілого. Отже, синтез – це з'єднання отриманих під час аналізу частин у єдине ціле. З його допомогою вдалося скласти картину зовнішньої політики США в цей історичний період, показати її особливості та внесок у міжнародне співтовариство.

Критичний метод застосовувався до аналізу і підбору джерел. Останні є надзвичайно важливими, оскільки вони містять первину інформацію про предмет дослідження. Цей метод дозволив залучити до роботи верифіковані джерела, що забезпечили високий рівень достовірності дослідження. Критичний метод застосовувався не лише до змісту джерел, але й до їхнього контексту.

Отже, комплексне та системне застосування наукових принципів та методів сприяли об'єктивному й науковому висвітленню зовнішньої політики США за президенства Д. Трампа 2017-2021 рр.

РОЗДІЛ 2. ВІЙСЬКОВО-ЕКОНОМІЧНА ВЗАЄМОДІЯ МІЖ США ТА СОЮЗНИКАМИ

2.1. Військово-політичне співробітництво між США та країнами трансатлантичного альянсу

Лідерські позиції США у світовому геополітичному просторі завжди були предметом детального аналізу та історико-політичних дискусій як в Україні, так і за кордоном. Важливим аспектом студіювання цієї теми стали політичні відносини США з найпотужнішими світовими організаціями, альянсами та їх членами. Особливе значення має військова сфера співпраці.

Прихід до влади в Сполучених Штатах Америки кандидата від Республіканської партії Дональда Трампа став воістину шокуючою новиною в усіх куточках Євросоюзу та НАТО. Адже більшість аналітичних центрів та провідних політологів оголосили про перемогу представника демократичних сил Г. Клінтон, яка у своїй політичній програмі та баченні мала продовжувати попередній курс Б. Обами, розпочатий у 2009 р. [60, с. 25-26]. Політична позиція Д. Трампа була прямо протилежною і більше нагадувала

позицію його попередника президента Дж. Буша-молодшого, який також виступав за більш ізоляціоністську політику.

Але подібні пропозиції, що прозвучали з вуст Д. Трампа, були не просто заявами опозиції. Він поставив під сумнів фактичний вектор зовнішньої політики США після закінчення «холодної війни», тобто від 1991 року. Програма Клінтона по суті базувалася на принципах ліберального інтернаціоналізму, який передбачав капіталізм вільного ринку, демократію, класичні альянси та експорт. Програма його конкурента базувалася на зовсім іншій концепції, яка називалася «націоналістичним ізоляціонізмом». Виходячи з ідеї негативної ролі та нераціональності вкладених коштів у розв'язання міжнародних конфліктів, на думку кандидата в президенти Д. Трампа, усі ресурси, наявні в американському арсеналі, мали спрямовуватися безпосередньо на покращення внутрішньополітичної ситуації в країні (це детально описано в Стратегії національної безпеки в грудні 2017 року).

Крім прямої критики свого опонента від Демократичної партії, Д. Трамп вказав на деструктивний чинник у власній, Республіканській партії. Він зазначив, що неоконсервативні елементи зовнішньої політики, запроваджені в 1990-х роках (програми Вільяма Крістола та Роберта Кагана, 1996) зберігають контроль над внутрішньополітичним життям партії [82, с. 371].

Ці заяви доволі чітко окреслюють відмінності між власним колом прихильників і основними силами республіканців. У наступні роки прихильники Д. Трампа організують у партії власне крило, яке називатиметься «трампістами».

Його заяви в різних інтерв'ю стали першими блискучими діями опозиції, продемонструвавши свої геополітичні плани не американському народу, а всьому світу (у нашому випадку – НАТО та ЄС). В інтерв'ю 2016 року він публічно висловився за вихід Великої Британії з ЄС, підкресливши, що інші країни також підуть цим шляхом і що збереження міжнародної єдності буде важким завданням. Кульмінацією критики стала заява на адресу

НАТО про те, що ця організація є «застарілим» альянсом і якщо вони не виконають підписану декларацію саміту 5 вересня 2014 року в Уельсі, це означатиме відмову від своїх військових зобов'язання перед іншими країнами альянсу [56, с. 178]. Мова йде про умову, яку сформулював генсек НАТО Андерс Туман Расмуссен, згідно з якою усі союзники обіцяють поступово збільшувати витрати на оборону. Прогнозувалося, що до 2024 року всі учасники повинні вийти на показник у 2% ВВП, що виділяється на оборонні програми [39, с. 80].

Так, уперше в історії з моменту створення НАТО в 1949 році кандидат у президенти, а згодом, за результатами виборів, президент США відхилив статтю 5 Договору про надання допомоги союзникам у разі нападу. На нашу думку, такий крок зроблений винятково з популістських міркувань. Це підтверджується як мінімум двома фактами. По-перше, з 2014 року, з початку військового протистояння на Донбасі європейські держави дедалі більше почали зосереджувати фінансові ресурси на оборонному секторі. Найбільш прогресивними у даному питанні були балтійські країни. Латвія підняла свої показники на 60%, Литва – на 35%, Естонія – на 9%. Але не тільки балтійські держави відзначилися збільшенням витрат. Так, найбільш військово потужна сила східно-європейського крила НАТО Польська держава також збільшила фінансування на 9%. [64, с. 3-4].

По-друге, Д. Трамп розумів, що американському виборцю потрібно висловлювати ті ідеї, які він хоче почути, а не те, що потрібно державі в певний момент. Він скористався ситуацією, коли підтримка Північноатлантичного альянсу в громадянському суспільстві була найнижчою за весь час, щоб отримати більшість голосів. Це підтверджують дані дослідження «Pew Research Center», який виявив, що лише 49% виборців США і лише 43% виборців-республіканців підтримали НАТО.

Якщо прослідкувати історію відносин США з країнами НАТО, то заяви президента Д. Трампа не є винятком. Від 1980-х років військово-політичне керівництво в тій чи іншій формі наголошувало членам альянсу на

недостатньому фінансуванні структури. Такі висловлювання стали критичним і посилювалися після глобальної кризи 2008 року. Як приклад, можна навести заяву міністра оборони Боба Гейтса в 2011 році, коли він підкреслив, що Європа «користується безкоштовно» допомогою, яку надають США. Особливий акцент було зроблено на статистичних даних. Міністр підкреслив, що його держава значно випереджає всі країни Європи за рівнем ВВП. На його думку, США покрили 70% усіх витрат НАТО і пожертвували на оборону організації 3,6% свого ВВП (Додаток Б). [64, с. 3-4].

Тому критика перебувала на порядку денному в трансатлантичному альянсі, і новообраний президент не став поодиноким випадком. Але масштаб його дій був зовсім іншим. Так, одразу після приходу до влади Д. Трамп дав спеціальне доручення військово-політичному керівництву підготувати відповідні документи для коригування зовнішньополітичного курсу щодо НАТО та ЄС. Остаточним рішенням щодо стратегії співпраці стала поява Стратегії національної безпеки (СНБ) у грудні 2017 року. Згідно з цим документом, а також в інших документах подібного характеру (СНБ 2002, 2006, 2010, 2015), наголос зроблений на спільних цінностях, боротьбі з міжнародним тероризмом. У цьому варіанті національної доктрини чітко окреслено зобов'язання країн Альянсу збільшити фінансові витрати на функціонування НАТО (Додаток А) [24].

Але не тільки Д. Трамп озвучував критичні думки з цього приводу. Це зробив Джеймс Меттіс на зустрічі міністрів оборони країн НАТО. Він не висловлювався так радикально, як президент, хоча зміст повідомлення виявився майже ідентичним. Він підкреслив, що Сполучені Штати можуть «зменшити свої зобов'язання» перед союзниками, якщо всі члени альянсу не змінять свою політику та не досягнуть 2-відсоткової частки ВВП на військові цілі.

Через невеликий проміжок часу ці заяві були про дублюванні міністром закордонних справ Рексом Тіллерсоном на своїй першій зустрічі з

іншими міністрами закордонних справ країн НАТО 31 березня та самим президентом Трампом на зустрічі лідерів НАТО 25 травня 2017 р. [68, с. 5-6].

Слід зазначити, що всі критичні погляди, які спостерігаються у кандидата, повністю перейшли на президентський рівень. Посилився тиск на лідерів європейських країн, що негативно позначилося на іміджі США та військово-політичного альянсу. Місце і роль США як провідної держави в альянсі було поставлено під сумнів. У країнах Європейського Союзу все частіше почали з'являтися різні думки щодо європейської автономії, спільної європейської стратегічної культури та спільної армії [36, с. 18].

Варто констатувати, що такі зміни у взаєминах між США та Європою не могли відбутися одномоментно. Такий поворот у зовнішній політиці зумовлений кризовими явищами, що спостерігалися на початку ХХІ ст. (політична доктрина унілатералізму Дж. Буша-молодшого), яка згодом ослабла за Б. Обама, який відкинув політику Буша і проводив політику зближення інтересів. А потім ця «тріщина» виявилася по-новому і набула неймовірно великих масштабів при скандальному політику Д. Трампа. Це підтверджує той факт, що певні заходи були вжиті ще до його каденції. Зокрема, 30 листопада 2016 року Комісія ЄС оприлюднила свою пропозицію щодо «Європейського оборонного плану дій», згідно з яким щорічно виділятиметься 5,5 млрд євро на підтримку держав-членів ЄС у закупівлі військової техніки та розвитку військової техніки. технології. Важливою є думка президента Європейської комісії Жан-Клода Юнкера, який наголосив: «Якщо Європа не подбає про власну безпеку, ніхто інший не зробить це за нас... Сильна, конкурентна та інноваційна оборона промислова база – ось що нам дасть стратегічна автономія» [64, с.5].

Тому можна з упевненістю сказати, що це було накопичення розбіжностей, які вилилися у відновлення європейських військових ліній безпеки, відокремлених від Сполучених Штатів.

Суть розбіжностей, на нашу думку, полягає в тому, що Д. Трамп застосував доволі характерний для його особистості принцип дій у

політичній співпраці з союзниками по НАТО. Як бізнесмен, він дивився на все з точки зору витрат і вигод і переніс цей підхід на посаду президента. Він частково відкидає такі зовнішньополітичні ідеали, як демократія та права людини, і зосереджується на суто ділових відносинах. Його не цікавлять політичні догми держав, які обмежують свободу зовнішньополітичних дій США. Реалізована Д. Трампом політична програма передбачала окрему зовнішньополітичну роботу з кожною державою за цим принципом дій. І, звичайно, економічні та політичні інтереси США перебували на першому місці, навіть якщо інтереси союзників постраждали. Тому упродовж усього президентства союзники не могли повністю довіряти президенту Д. Трампу та його словам, розуміючи його зовнішньополітичну доктрину.

Це підтверджують і колеги президента в Білому домі Х. Р. Макмастер (радник з питань національної безпеки) і Х. Кон (радник з економіки), які заявили: «Світ — це не «глобальне суспільство», а арена, на якій держави, невіддані суб'єкти та бізнес взаємодіють і змагаються за лідерство» [67].

Політична доктрина, яка базувалася на принципі cost-benefit, тобто на економічній основі, принесла в союзницькому блоці негативні результати. Головні політичні союзники США в Європі Німеччина та Франція почали активно влаштовувати заходи щодо діяльності окремих військових структур. Майже одночасно з прийняттям СНБ (грудень 2017 р.) було підготовлено новий формат європейського військового співробітництва «Постійна структурована співпраця» (PESCO). В рамках цього проекту пропонувалося максимально розширити спільну підготовку та роботу над різними системами оборони. Цю ініціативу підтримали 25 із 27 країн ЄС (Данія та Мальта утрималися).

Відзначимо, що відповідний формат військового співробітництва не був нововведенням для країн ЄС, оскільки його вимагала Лісабонська угода 2007 року. До грудня 2017 року вона мирно співіснувала з НАТО, і лише після максимального тиску президента США між двома структурами виникли протиріччя. Президент Єврокомісії Жан-Клод Юнкер цілком

справедливо озвучив цю оборонну ініціативу, порівнюючи проект (PESCO) Лісабонського договору зі «сплячою принцесою», яка поступово прокидається.

[2].

Європейська оборонна промисловість поступово набирала обертів завдяки глобальним подіям, таким як анексія Кримського півострова (2014), рішення Великобританії про вихід з Європейського Союзу (Brexit 2016) і обрання раніше невідомого політика Дональд Трампа президентом Сполучених Штатів (2016). Усе це сприяло активним змінам у сфері політики безпеки та оборони (ПОБ) ЄС.

Відновлення формату європейського військового співробітництва передбачалося не тільки проектом (PESCO), а й іншими подібними форматами та структурами. Разом з ним в рамках оборонної ініціативи країн «старого світу» були створені Координований щорічний огляд оборони (CARD) і Європейський оборонний фонд (EDF). Усі ці елементи включали нову оборонну ініціативу зі створення «Європейської армії».

Варто підкреслити, що хоча ці елементи мають різні функції, усі вони пов'язані між собою та досягають однакового результату – створення автономної європейської військової частини. Програма CARD спрямована на виявлення розриву у військових можливостях країн, що у свою чергу, сприяє розширенню оборонного співробітництва а, отже, більш оптимальному використанню оборонних ресурсів. CARD закладає основу для оборонних проектів, відображених у PESCO. Метою CARD є сприяння поступовій синхронізації та взаємному узгодженню циклів національного оборонного планування та практик розвитку потенціалу.

Сутність Європейського оборонного фонду (EDF), створеного 18 квітня 2019 року, полягає у зміцненні промислово-технологічної бази європейської оборони, щоб країни ЄС не стали надто залежними від зовнішніх гравців у розробці технологічно передового оборонного обладнання. Передбачалося, що майже дві третини коштів зарезервовано для програм нарощування

потенціалу, а останню третину буде використано на фінансування європейських оборонних досліджень. Згідно з указом про створення EDF, фонд може фінансувати до 30 відсотків витрат на розвиток проектів PESCO [78]. Оборонний фонд (EDF), мав інвестувати 1,5 мільярда євро щорічно в міжнародні оборонні дослідження та розробки з 2021 року [2].

Успіх цих оборонних ініціатив має насамперед сприяти розбудові обороноздатності, і в свою чергу посилити національну безпеку всіх держав ЄС та НАТО. Але позитивний результат залежить не лише від добре продуманих програм, а передусім від політичної волі всіх держав-учасниць, як зазначалось в документі.

Природно, адміністрація президента США досить негативно відреагувала на те, що організовується чергова військова структура, до якої вона не має відношення. Їхній головний аргумент базувався на кількох моментах. По-перше, Вашингтон звинуватив європейські країни в нераціональному розпорядженні своїми фінансами, оскільки кошти, виділені на проект «PESCO», можуть бути витрачені на НАТО. По-друге, американці висловили побоювання, що їх військово-промисловий комплекс (ВПК) може зіткнутися з сильним конкурентом. З уніфікованою європейською продукцією прискореними темпами створювався конкурент американській зброї та техніці. [60, с. 31].

Подібне протиріччя між США та країнами трансатлантичного альянсу спостерігалось на саміті НАТО в Брюсселі 11 і 12 липня 2018 року, де обговорювалося питання розподілу витрат і перспектив розширення НАТО на Західні Балкани (головним чином приєднання Північної Македонії до альянсу) [56, с. 8-9].

Позитивним аспектом цього саміту стало те, що Д. Трамп пом'якшив свої звинувачення на адресу союзників. Причиною стало збільшення військових витрат Румунії, Латвії та Литви до позначки 2% ВВП (цього рівня до саміту досягли США, Велика Британія, Польща, Естонія, Греція), внаслідок чого бюджет НАТО зріс на 33 мільярди доларів [48, с. 30].

Заявлене підвищення вартості функціонування НАТО було досягнуто системними діями упродовж кількох років (особливо пришвидшилось після окупації Криму та початком бойових дій на Донбасі 2014 р.), а не як можна було подумати на перший погляд, критикою з боку адміністрації Д. Трампа. (Додаток В). Хоча це також відіграло свою роль в підсиленні обороноздатності альянсу. Завдяки цим тенденціям на наступному саміті в Лондоні у 2019 році країнам Балтії та Польщі вдалося пролобіювати рішення про створення шести міжнародних бригад, які б реалізовували план швидкого реагування у разі нападу ворога (у нашому випадку Росії). Крім того, згідно з рішенням «Ювілейного» саміту було підписано декларацію між усіма союзниками, за якою Російську Федерацію визнали прямою загрозою євроатлантичній безпеці [50, с. 9].

Це було доволі своєчасне рішення, оскільки через геополітичне суперництво між «старим» і «новим» світами, спільними стратегічними опонентами (Російська Федерація) набували все більшого впливу на європейській арені.

Проте таке рішення стало швидше винятком із загальних тенденцій військового співробітництва. Критичне ставлення президента США Д. Трампа до країн європейського континенту дало політичні аргументи керівникам держав і урядів ЄС, а саме Німеччині та Франції активізувати політичну співпрацю з Російською Федерацією. Як приклад можна навести той факт, що через кілька місяців після згаданого Брюссельського саміту президент Франції Е. Макрон у ефірі французького радіо «Європа 1» висловив декілька важливих тез: «Ми повинні захистити себе від Китаю, Росії і навіть США», «Як я бачу, як президент Трамп оголосив про свій намір вийти з ключового договору про ядерне роззброєння, який стався після ракетної кризи 1980-х років, що сколихнула Європу, хто стане головною жертвою? Європа та її безпека». Кульмінацією роздумів стала теза, що максимально підкреслила основні тенденції «трансатлантичної єдності»:

«Нам потрібна Європа, яка зможе захищати себе краще і впевненіше, незалежна від США» [80].

Такі різкі заяви та різні геополітичні погляди дали Росії шанс максимально послабити єдність союзників, зумівши тим самим уникнути санкцій, накладених на неї з 2014 року. Крім того, вона дала можливість скорегувати свою економічну політику (розширення газопроводу «Північний потік» у Балтійському морі). Однак це було непрямим наслідком. Головним результатом політики Д. Трампа стало зміцнення «європейської автономії». Про це може свідчити подальший розвиток цієї співпраці у 2019-2020 роках.

Вибори, що відбулися в ЄС у 2019 році, показали, що вищенаведені твердження повністю відповідають дійсності. Вектор розвитку військових структур, підтриманий ідеєю Е. Макрона про створення «Європейської армії», продовжився і в останні роки президентства Д. Трампа. Його підтримали як справжні члени організації, так і аналітична служба Конгресу США, що пояснила: ідея створення «європейської армії» спрямована на те, аби підкреслити необхідність зміцнення обороноздатності Європи на тлі зростання невпевненості у майбутній ролі США у світі [36, с. 18].

Тобто, навіть у США деякі офіційні особи поставилися до цієї політики європейських країн з розумінням, оскільки Д. Трамп порушив і підривав основні принципи зовнішньої політики між США та країнами. альянсу, які були закладені під час його створення.

Новий політик, який прийшов після виборів на заміну Президенту Європейської комісії Жан-Клод Юнкеру, колишній міністр оборони Німеччини та великий друг України Урсула фон дер Ляєн, продовжила політику свого попередника і консолідувала спільну позицію Європи стосовно зовнішньої політики США та безпеки європейського континенту.

Вона з перших днів поставила на перше місце питання безпеки і тим самим отримала беззаперечну підтримку європейських країн. На Економічному форумі в Давосі 22 січня 2020 року вона чітко висловила свою позицію щодо ролі «новоствореної» структури. Так, У. фон дер Ляєн

зазначила, що ЄС має приділяти більше уваги світовим конфліктам. Інвестиції у військову складову мають запобігти кризі в найближчі роки, а, військова міць повинна максимально поєднуватися з дипломатією. Тому Єврокомісія під керівництвом Урсули фон дер Ляєн переконана, що Європі потрібен надійний військовий потенціал для глобального розвитку. Однак це – не заміна НАТО як головної військової сили світу, а просто складова основа європейської оборони, реалізація якої тільки почалася [36, с. 19].

Відносини з іншою країною НАТО, яка не була на євразійському континенті, але вважалася важливою частиною трансатлантичної спільноти, залишалися важливим елементом зовнішньої політики США. Такий статус Канади підтверджує положення документа СНБ-2017, де на цьому робиться особливий акцент у стратегічному оборонному контексті [24].

Основною причиною їхнього зовнішньополітичного партнерства стало близьке геополітичне розташування, яке вплинуло на культурно-історичну спорідненість, що стало головним чинником формування тісного співробітництва, як у самому трансатлантичному союзі, так і в міждержавних зовнішньополітичних відносинах. Роль Канади була досить важлива з огляду на те, що вона підтримувала вектор політики Д. Трампа в плані боротьби з тероризмом. Дані свідчать, що Канада посідала провідне місце в діяльності навчального, консультаційного центру для іракських безпекових структур. Вона ділилася важливою розвідувальною інформацією, що допомагала виявити цілі «Ісламської держави». Окрім того, Канада надавала медичний персонал силам НАТО та США на півночі Іраку та Сирії.

Але попри всі позитивні сторони співпраці, головним деструктивним елементом зовнішньої політики залишалася фінансова сторона співтовариства. Президент Д. Трамп надіслав Канаді такі ж негативні сигнали, як і іншим членам альянсу, хоча в його випадку претензії були дещо розширені. Таким чином Вашингтон негативно відреагував на політику Оттави у сфері боротьби з міжнародним тероризмом. Традиційно уряд Д. Трампа звернув увагу на недостатнє фінансування Канадою оборонних

зобов'язань за стандартами НАТО (обсяг канадських витрат у 2019 р. становив 1,31% ВВП) та м'яку політику Канади щодо біженців та іммігрантів, яка за словами американських еліт може дозволити терористам потрапити до Сполучених Штатів з території Канади. Остання заява активно відображала політику ізоляції Білого дому, яка активно реалізовувалася (будівництво стіни на кордоні з Мексикою у 2017 році) [32].

Варто підкреслити, що політичне керівництво США висунуло ці заяви у відповідь на зовнішньополітичну лінію уряду Канади, озвучену на початку каденції Д. Трампа (2017 р.). Міністр закордонних справ, етнічна українка Христя Фріланд пояснила в парламенті Канади, що її країна дещо змінює напрям зовнішньої та безпекової доктрини.

Були оголошені такі вектори політики для США:

- Канада не вважає за необхідне дотримуватися зовнішньополітичної лінії США;
- відмова від принципу опори на оборонну міць США;
- нинішній підхід США до своєї ролі у світі розширює можливості Росії та Китаю;
- необхідність переконати США повернутися до звичного світового порядку [41].

На нашу думку, така зміна вектора свідчить про тенденцію, до якої світ прийшов у 2017 році. Прихід радикально нового політичного лідера змінив зовнішньополітичні орієнтири союзників США по НАТО. Тривало створення автономних структур, про що заявили президент Франції Е. Макрон і канцлер Німеччини А. Меркель. За час його президентства Канада суттєво відійшла від курсу Д. Трампа та приєдналася до європейської частини західного демократичного політикуму.

Причиною цього стала радикальна позиція Д. Трампа, яка передбачала політику ізоляції щодо своїх союзників. Під час каденції Д. Трампа США вийшли з Транстихоокеанського партнерства (цю угоду підписав Б. Обама у 2015 р.), ядерної угоди з Іраном у 2015 р., Паризької кліматичної угоди,

договору про відкрити небо (ДВН) 1992 р., та Північноамериканської зони вільної (НАФТА). Проте найнебезпечнішою політичною авантюрою, на нашу думку, стало те, що президент Д. Трамп погрожував вийти з НАТО, що призвело до формування думок про ненадійність США та втрату глобального лідерства. В одній з публікацій в американській газеті The New York Times вказувалося на те, що у 2018 році Д. Трамп серйозно розглядав перспективу виходу США з НАТО.

Ситуація набула політичної ваги не лише через постійний спротив і критику з боку міністра оборони Джеймса Меттіса та колишнього радника з національної безпеки Джона Болтона. Ці політики слушно зазначали, що усунення Сполучених Штатів від політичного впливу в Європі шляхом виходу з оборонного альянсу завдасть непоправної шкоди державі і, перш за все, посилить і без того важливу роль Росії та Китаю в регіоні. Конгрес навіть ухвалив Закон про підтримку НАТО, який був безпрецедентним у двопартійній однартийності та передбачав, що Сполучені Штати не можуть вийти з альянсу без схвалення Сенату. Це рішення було схвалено насамперед президентом Д. Трампом через неможливість такого кроку [52].

Таким чином, військова співпраця США з країнами ЄС і НАТО перебувала в кризовій фазі, коли напротивагу одному оборонному проекту (НАТО) в Європі та за її межами починає поширюватися та реалізовуватися ідея єдиної європейської армії, єдиної європейської стратегії дій. Ця зміна була зумовлена, насамперед, зовнішньополітичною доктриною Д. Трампа, яку він назвав «Америка перш за все». В основу цієї стратегії він висунув програму з елементами унілатералізму, яка відкидала і відчужувала інтереси інших союзників. Д.Трамп зосередив свою увагу насамперед на максимальному політичному тиску на союзників щодо збільшення своїх витрат на оборону до рівня 2% (наприкінці його президентства більшість країн не досягла 2%, США давали трохи більше 3,7%, тоді як на європейських членів НАТО та Канаду припадало в середньому 1,77% ВВП) (Додаток Д).

У результаті організованого перегляду євроатлантичного співробітництва адміністрацією Д. Трампа відбулося максимальне політичне та військово-промислове посилення європейського крила НАТО. Це також знайшло відображення у значному зростанні європейського промислового комплексу (проект PESCO, CARD, EDF), а також у здатності європейських держав і Канади вести військові дії незалежно від США. Проголошена Урсулою фон дер Ляєн і Христєю Фріланд стратегія активно втілювалася в життя всіма членами Євроатлантичного Союзу.

2.2. Відносини з Канадою

Важливе місце серед зовнішньополітичних векторів політики США посідають взаємовідносини з Канадою. Дві країни є не тільки географічно сусідами, а й найближчими партнерами у багатьох галузях – таких, як економічна, військова, соціальна та інші.

Якщо розглядати військовий аспект співробітництва, то слід наголосити,

що дві держави розглядають одна одну як надійних військово-політичних союзників. Присутність найдовшого незахищеного кордону демонструє впевненість у безпечній співпраці та довірі. Американо-канадське співробітництво побудоване за принципом «комплексної взаємозалежності», де кожна з держав перебуває в безпековій залежності одна від одної [42].

Як зазначається в головному зовнішньополітичному документі Стратегії національної безпеки 2017 р., Канаду та Сполучені Штати поєднує унікальне стратегічне та оборонне партнерство [24]. Початок такої оборонної ініціативи відноситься до 12 травня 1958 р., коли було утворено систему аерокосмічної боротьби (NORAD). Ця платформа є головною двосторонньою угодою військового співробітництва. Вона відповідає за місії аерокосмічного попередження та аерокосмічного контролю в Північній Америці. А саме він включає виявлення, перевірку та попередження про напад на Північну

Америку літаками, ракетами чи космічними апаратами за допомогою домовленостей про взаємну підтримку з іншими командуваннями. Така організація безпеки забезпечує надійність повітряного суверенітету та протиповітряної оборони повітряного простору Канади і США. Це є важливою складовою американо-канадської єдності [25].

Окрім того варто наголосити, що основними двосторонніми оборонними форумами, домовленостями та угодами Канади зі Сполученими Штатами є:

- **Постійна об'єднана рада з питань оборони (PJBD)** – заснована в 1940 році для обговорення питань оборонної політики, пов'язаних із континентальною обороною та безпекою, і надання консультацій. Останніми роками членство Ради розширилося за рахунок представників Міністерства громадської безпеки Канади та Міністерства внутрішньої безпеки. Канадський і американський співголови доповідають про дискусії, які проводяться кожні два роки, безпосередньо Прем'єр-міністру Канади та Президенту Сполучених Штатів.
- **Комітет військового співробітництва** – створений у 1946 році як головний стратегічний зв'язок між об'єднаними військовими штабами Канади та США. Він збирається раз на два роки.
- **Командування аерокосмічної оборони Північної Америки (NORAD)** – засноване в 1958 році на базі ВПС Петерсон у Колорадо-Спрінгс, штат Колорадо. NORAD — це канадсько-американська організація, яка займається аерокосмічним попередженням, аерокосмічним контролем і морським попередженням для Північної Америки. Традиційно заступником командувача NORAD був старший офіцер збройних сил Канади (генерал-лейтенант).
- **Об'єднаний план оборони** – синхронізує військові зусилля обох країн в один узгоджений двосторонній план військової оборони.

- **Концепція трьох командувань** – підписана у вересні 2009 року, фіксує, як діють і співпрацюють NORAD, Північне командування США (USNORTHCOM) і Об'єднане оперативне командування Канади (CJOC).
- **Канадсько-американський план цивільної допомоги** – підписаний у лютому 2008 року та продовжений у січні 2012 року, щоб полегшити сприяння військовослужбовців однієї країни збройним силам іншої країни для підтримки цивільної влади під час надзвичайних ситуацій, таких як стихійне лихо.

Унікальні військові відносини між Канадою та Сполученими Штатами можна визначити як широке партнерство, що базується на обороні та безпеці Північної Америки. У будь-який момент у Сполучених Штатах служать понад 700 військовослужбовців CAF. Приблизно половина бере участь у місії NORAD, тоді як решта виконує функції офіцерів зв'язку та обміну, або як студенти, які навчаються у військовій чи цивільній аспірантурі. Крім того, більше 100 військовослужбовців Збройних сил США зараз беруть участь у обміні позиціями з CAF у Канаді [28].

Зупинимось детальніше на сучасні платформі NORAD. За президентства Д. Трампа відбулось розширення та модернізація даної платформи в аспектах повітряного, морського, кібернетичного та космічного співтовариства. Під час переговорів у 2017 р. та особистої зустрічі двох очільників держав у Білому домі, в спільній заяві було підтверджено, що країни є незамінними партнерами в обороні Північної Америки та інших частин світу [32, с. 281-282].

У 2019 р. відбулось навчання для перевірки та відпрацювання відповідних системних дій у разі агресії тієї чи іншої військової сили. Було технологічно перевірене обладнання та різноманітні системи. Окрім згаданих військово-політичних контактів між двома державами відбувалися навчання «Maple Resolve», які є найбільш комплексним та найскладнішим спільним навчанням армій Канади і США за весь час. Канадські військові підрозділи

активно проводили навчання в Національному навчальному центрі та Центрі спільної готовності США як частина багатонаціональних сил. Натомість військові Сполучених Штатів Америки беруть участь у щорічних канадських навчаннях «Unified Resolve» [32, с. 281-282].

Розглянемо військово-політичне співробітництво у північноатлантичному альянсі. Як можна зрозуміти з політичної стратегії відносно європейських країн, Д. Трамп обрав тактику максимального тиску для досягнення цілі (збільшення фінансування та досягнення 2% ВВП на оборону), яка була зафіксована у СНБ 2017 р. Аналогічним чином політика щодо Канади у цьому питанні не відрізнялася від траєкторії політики стосовно ЄС та членів НАТО.

За роки президенства Д. Трампа Канада була активним учасником військово-політичних акцій НАТО, які йшли в контексті зовнішньополітичної доктрини США. Оттава очолювала місію НАТО в Іраку, яка здійснювалася з початку жовтня 2018 року до листопада 2020 року, тобто саме в роки президенства Д. Трампа. Місія спрямовувалася на зміцнення іракських установ і сил безпеки шляхом надання небойових консультацій, навчання та підтримки в розбудові потенціалу оборони та військовому персоналу. Ці зусилля доповнили ширший внесок Канади в очолювану США коаліцію для перемоги над Ісламською державою.

Окрім того, згідно з рішенням політичного істеблішменту Канади, відбулося розгортання підрозділів з 850 військовослужбовців на Близькому Сході для підтримки повітряних операцій США та членів міжнародної коаліції. Важливою допомогою в реалізації пріоритетів зовнішньої політики Д. Трампа було надання розвідувальної інформації, а також навчання та консультування сил безпеки Іраку [9].

Канада відповідно до своєї доктрини є прихильником розширення НАТО. Саме тому упродовж 2017-2018 рр. відбулося розгортання особового складу канадських збройних сил у Центральній та Східній Європі на підтримку нових членів альянсу. А на початку літа 2017 року Канада взяла

на себе командування бойовою групою НАТО, розгорнутою в Латвії в рамках Посиленої передової присутності альянсу в Східній Європі. Сполучені Штати, Сполучене Королівство та Німеччина командують подібними силами в Польщі, Естонії та Литві відповідно в рамках ширших зусиль із заспокоєння східних членів альянсу та зміцнення стримування після російської анексії Криму. Канада також командує постійним військово-морським угрупованням НАТО, яке діє у водах Західної та Північної Європи [10].

Окрім вище згаданих двох оборонних платформ важливою формою оборонних взаємин залишилась Північноамериканська ініціатива морської безпеки (NAMSI). Вона є вкрай важливою з огляду на географічне розташування Америки та враховуючи силу морського флоту США. Метою цієї оборонної організації є поліпшення сумісності ВМС Канади, США та Мексики. Окрім того вона протидіє різноманітним морським злочинним організаціям та попереджує морську загрозу для двох північноамериканських країн. Варто зазначити, що американо-канадські відносини в рамках організації є доволі потужними й інтенсивно розвиваються, незважаючи на те, що Оттава приєдналася до неї тільки в 2011 р. Безпосередньо за участі Канади NAMSI забезпечує фундамент, на якому можна будувати тристороннє співробітництво у сфері морської оборони. Значна частина співпраці зосереджена на розробці стандартних операційних процедур та протоколів військово-морської сумісності [32, с. 282].

Таким чином військово-політична сфера співробітництва залишалася на високому рівні. Адміністрація Д. Трампа не порушила розвиток військово-політичної співпраці, започаткованої минулими адміністраціями. Мілітарний потенціал двох північноамериканських країн посилювався, що було важливо, зважаючи на піднесення військової потужності Китаю і Росії.

Окрім військового співробітництва вагоме місце в зовнішньополітичній доктрині США належить економічному чинникові. Якщо брати загальну картину світового економічного простору, то Канада не вважається країною

такого масштабного значення, як Китай чи Росія. Але тим, не менше, США прагне інтенсифікувати з нею торговельні і фінансові зв'язки [41, с. 36].

Так, за останні десятиліття Сполучені Штати і Канада налагодили одні з найбільших двосторонніх комерційних відносин у світі. Економічні відносини між даними державами регулювались Угодою про вільну торгівлю між США та Канадою 1989 року, яка згодом була замінена на NAFTA, а наприкінці президентства Д. Трампа 1 липня 2020 року було реконструйована в USMCA [6, с. 23].

Варто детальніше наголосити на важливості угоди, адже, на нашу думку, вона стала важливим фактором успішної економічної політики Д. Трампа, зорієнтованої на реалізацію доктрини «Америка понад усе», що є не просто гаслом, а реальною формулою дій задля піднесення економічного добробуту американського народу.

Позиція Д. Трампа відносно NAFTA була очевидною з перших днів президентства і характеризувалась незгодою з основними наслідками договору. Основний докір полягав у тому, що Сполучені Штати втрачають через угоду безліч робочих місць, і це спонукає бізнес переміщуватися до Канади та Мексики. На його переконання, текст договору був складений такими чином, що посилюєав позиції тільки Канади та Мексику, а США в результаті нічого відчутного не отримали. Окрім того, він намагався виконати передвиборчу обіцянку своєму електорату, серед них – робітникам найбільш «постраждалих» від угоди штатів: Мічиган, Каліфорнія і Техас [18].

У своїй основі твердження Д. Трампа спиралися на логічні аргументи. У 2013 р. Інститут економічної політики США у своїй статті окреслив чотири основні наслідки NAFTA для Сполучених Штатів:

1. США втратили 700 тисяч робочих місць через те, що бізнес переїхав до Мексики;

2. Угода дозволила компаніям шантажувати робітників, змушуючи їх приймати нижчі зарплати, погрожуючи переїздом до Мексики;
3. Катастрофічний вплив на мексиканське сільське господарство, що змусило десятки тисяч людей тікати до США;
4. Китай зайшов на американський ринок, скориставшись принципами НАФТА, які США вирішили імплементувати також і в СОТ, МВФ та Світовому банку [20].

В інтерв'ю Fox News Трамп заявляв: «Або по ній буде укладено нову угоду, яка буде чесною стосовно Америки, або вона буде припинена» [4]. Він виконав обіцянку, підписавши доцільну угоду, яка була вигіднішою та йшла в контексті його зовнішньополітичної доктрини.

Якщо торкатися основних положень підписаної угоди 2020 року, то слід наголосити, що USMCA, яка замінила Північноамериканську угоду про вільну торгівлю (NAFTA), є взаємовигідною перемогою для північноамериканських робітників, фермерів, власників бізнесу. Договір створював умови для збалансованішої взаємну торгівлю, що підтримувало високооплачувані робочі місця для американців і розвивало економіку Північної Америки.

Основні моменти угоди включали:

- Створення більш рівних умов гри для американських робітників, зокрема покращені правила походження автомобілів, вантажівок та інших товарів, а також дисципліни щодо валютних маніпуляцій.
- Принесення переваг американським фермерам, власникам ранчо та агробізнесу шляхом модернізації та зміцнення торгівлі продовольством і сільськогосподарською продукцією в Північній Америці.
- Підтримка економіки XXI століття через новий захист інтелектуальної власності США та забезпечення можливостей для торгівлі послугами США.

- Нові розділи угоди охоплюють цифрову торгівлю, боротьбу з корупцією та належну практику регулювання, а також розділ, присвячений забезпеченню переваг Угоди для малих і середніх підприємств [30].

Ця угода стала справжнім досягненням адміністрації Д. Трампа, позитивні наслідки якої стали відображатися вже при кінці його каденції. Важливо зазначити, що економічна інтеграція внаслідок вдалої стратегії зовнішньополітичної команди Д. Трампа сягнула значних показників. У 2020 року кордон щодня перетинало товарів на суму 1,4 мільярда доларів США. Оттава залишалася найбільшим покупцем американських товарів у 2020 році, на неї припадало 12% від загального експорту товарів США. Окрім того, в останні роки президентства Д. Трампа Канада стала третьою за величиною країною -постачальником американського імпорту, на яку припадало близько 11,6% від загальної суми. Сполучені Штати залишилися найбільшим постачальником канадських товарів для експорту та імпорту.

Якщо звертатися до мови цифр, то у 2020 р. Америка постачала 48,9% канадського імпорту товарів і була пунктом призначення 73,8% канадського експорту товарів. А сумарний обсяг двосторонньої торгівлі (товарами та послугами) між США та Канадою становить майже 37,6% ВВП останньої. [6, с. 23].

Таким чином економічні взаємовідносини залишалися важливою складовою політичної доктрини США. Упродовж усього періоду перебування Трампа у Білому Домі вони відзначалися неоднорідністю, коливаннями в той чи інший бік, але з динамікою до зростання. Економічний тиск на Канаду був мінімальний і не відрізнявся від політики щодо ЄС. Вершиною економічних досягнень була вище вказана угода USMCA, яка суттєво збільшила фінансові можливості США і яка, на відмінну від NAFTA, відрізнялася америкоцентричністю.

При цьому не всі рішення адміністрації Д. Трампа були сприйняті канадською стороною позитивно. Варто наголосити і на розбіжності, які прослідковувались у зовнішньополітичних відносинах США та Канади. По-

перше різні погляди, щодо боротьби з тероризмом. Д. Трамп як прихильник жорсткіших методів боротьби наполягав на більшому залученні Оттави до цього процесу. Особлива увага приділялася економічному сектору боротьби, тобто фінансуванню.

По-друге, критика йшла в бік зобов'язань у форматі НАТО. Президент не виділяв якомось окремого стилю стосовно Канади, як неєвропейського учасника трансатлантичного товариства. Його критика зосереджувалась на тих самих пунктах виконання умов рішень саміту в Уельсу 2014 р. про збільшення фінансування до 2% ВВП.

По-третє адміністрацію США не влаштовувала політика Оттави відносно біженців та іммігрантів (Канада у 2017 р. прийняла 40 тис. біженців із Сирії). Політичний істеблішмент США вважав, що така ліберальна політика може стати причиною проникнення терористів на територію США [41].

Підсумовуючи викладене вище, слід констатувати, що зовнішньополітичні взаємовідносини з Канадою залишаються одним з найважливіших чинників політики США. Незважаючи на всі критичні моменти співробітництва під час перебування Д. Трампа на посаді американського президента, обидві сторони виявляли глибоку взаємну зацікавленість у підтриманні діалогу, що не залишало сумнівів у збереженні тісного зв'язку і солідарності в головних міжнародних, економічних та військово-політичних питаннях і на майбутнє.

2.3 Україно-американські відносини за адміністрації Дональда Трампа

Українсько-американські політичні відносини починаються з утвердженням незалежності України на політичній карті світу. З 1991 року

Сполучені Штати підтримують тісні дипломатичні відносини з Україною, зокрема у безпековій та військовій сферах. Після розпаду Радянського Союзу та утворення багатьох держав важливо було зберегти стабільність у Центральній та Східній Європі. Політика США спрямовувалася на забезпечення умов формування та зміцнення України як демократичної, процвітаючої та безпечної країни, більш інтегрованої в європейські та євроатлантичні структури [29].

Але огляд подій і фактів останніх років переконливо показує, що попри двічі декларований статус двосторонніх відносин у форматі стратегічного партнерства та продовження просування прозахідної орієнтації України, особливо у 2004-2005 та 2013-2014 роках, уряд США не визнавав існування будь-яких союзницьких зобов'язань і коригував свою політику у Східній Європі головним чином з точки зору характеру відносин з Росією.

Прихід до влади адміністрації Д. Трампа ознаменував початок доволі суперечливого етапу в українсько-американських відносинах. З ідеологічної точки зору політична концепція Д. Трампа базується на засадах національного егоїзму та економічного націоналізму. Д.Трамп виконує свої програмні обіцянки щодо перегляду економічних угод з провідними торговельними партнерами і часом зневажає такі атрибути, як трансатлантична солідарність та історичні зобов'язання «епохи холодної війни». Наприклад, на 73-тій річниці з дня створення НАТО він висловив відверту недовіру до «глобального управління» та наполегливо закликав до прагматичного патріотизму, заснованого на «захисті суверенітету та незалежності Америки» [27].

У певних аспектах американсько-українські відносини продовжували політичний курс, започаткований адміністрацією Обама, який виявлявся у співпраці в різних галузях, особливо в сферах енергетики та торгівлі. США підтримали економічні реформи, які Україна намагалася здійснити, незважаючи на внутрішні труднощі та зовнішні чинники. Обидві держави

визнали важливість роботи Українсько-американської ради з торгівлі та інвестицій для розвитку двосторонньої торгівлі й інвестицій шляхом усунення торгових бар'єрів, покращення регуляторних умов та бізнес-середовища. Вони також планували продовжити спільні зусилля з реформування енергетичного сектору України з метою зміцнення економіки України та підвищення безпеки.

Україна підкреслила прагнення збільшити власний видобуток нафти і газу, розділити функції газотранспортної системи та висловила зацікавленість у залученні до цих процесів американських компаній, а також підвищення енергоефективності. Дві країни підкреслили важливість захисту транспортування природного газу територією України та, зокрема, спільно виступили проти енергетичних проєктів, які загрожували енергетичній безпеці та диверсифікації європейських енергопостачань. Зокрема, США та Україна заявили про продовження скоординованих дій, спрямованих на припинення будівництва російських трубопроводів, які могли зашкодити економічній та стратегічній стабільності України, таких як «Північний потік-2» [1].

Ці заяви були прозвучали на зустрічі очільників зовнішньополітичних відомств обох держав. Варто виокремити важливі рішення, ухвалені на зустрічах очільників держав. Так, 20 червня 2017 року відбулася перша офіційна зустріч Президента України Петра Порошенка з Президентом США Дональдом Трампом. Українська держава отримала чіткий сигнал, що США залишаються надійним союзником у основних сферах взаємовідносин. Американська держава гарантувала підтримку суверенітету, територіальної цілісності та незалежності. Це було надзвичайно важливо з огляду на військову агресію Росії на сході України та окупацію Криму. Окрім основних тем, гарантії також обговорили економічні та військово-технічні питання [46, с. 23].

Ці положення також були чітко підтверджені в Стратегії національної безпеки (2017). «Ми розуміємо, що слабкість – це найшвидший шлях до

конфлікту, а переважна сила – найнадійніший захист», – підкреслив президент США. Документ включає чотири основні розділи: захист батьківщини, громадян і американського способу життя; сприяння економічному процвітання країни; забезпечення миру силою; просування американського впливу на міжнародній арені [47].

На додаток до сказаного було чітко описано дії Росії: «Вторгненням до Грузії та України Росія продемонструвала готовність порушити суверенітет країн регіону». Росія продовжує залякувати своїх сусідів загрозливою поведінкою, такою як ядерна пропаганда та передове розгортання наступальних сил» [24]. Щоб підтвердити свої претензії, США надали Україні військову допомогу в розмірі 350 мільйонів доларів того ж року. Зокрема, були передані протитанкові комплекси Javelin, які значно покращили військово-технічний стан української армії [12].

2018 рік також ознаменувався кількома важливими подіями у відносинах між Україною та США. По-перше, Україна взяла участь у саміті НАТО в Брюсселі. По-друге, відновилася робота Комісії стратегічного партнерства Україна-США та відбулася перша зустріч Міністра закордонних справ України та Держсекретаря США у Вашингтоні. Третя подія стосується кризи в Керченській протоці.

Зустріч президентів України та США відбулася 12 липня 2018 року в Брюсселі в рамках саміту НАТО. Для України ця зустріч мала позитивні результати, оскільки, незважаючи на блокаду з боку Угорщини, Київ отримав офіційне підтвердження від альянсу про визнання свого бажання приєднатися до нього. Під час переговорів обговорювалося питання будівництва газопроводу "Північний потік-2" і ситуація на сході України [46, с. 24].

На нашу думку, варто виділити позицію Д. Трампа щодо «Північного потоку-2», оскільки вона безпосередньо впливала на американо-українські відносини. Президент США вважав угоду між Німеччиною та Росією про цей проект трагедією, яка позбавляє Німеччину можливості вести діалог з Росією

«з позиції сили». Цитую дослівно: «Щодо газопроводу («Північний потік-2»). Для мене це трагедія. Я вважаю, що те, що було зроблено, це жахливо. Це мільярди, мільярди й мільярди доларів з Німеччини насамперед та інших країн, але переважно з Німеччини – в Росію, тоді, коли ми намагаємося зробити щось, аби домогтися миру в усьому світі». Далі президент продовжив: «Я вважаю, що це жахлива помилка...я впевнений, що Німеччина отримуватиме 50%, 60% або навіть 70% своєї енергетики з Росії. І як можна працювати над миром з позиції сили, коли хтось має таку владу над тобою?» – поставив риторичне питання Д.Трамп [16]. Аналогічні висловлювання прозвучали на прес-конференції з лідеркою Великої Британії Терезою Мей у Лондоні.

Слід наголосити, що такі міркування демонструють принциповість в питанні протидії агресивному курсу Росії, які шкодили українській економічній та політичній безпеці. На наш погляд, подібні рішення і твердження цілком не відповідають притаманній думці про особистість Д. Трампа, як людини з промосковської політичної гілки і слугують вагомим антидоказом цьому.

Варто також звернути увагу і на подію, яка сталася через 13 днів після зустрічі двох президентів. Вона чітко демонструвала позицію США за адміністрації Д. Трампа щодо принципу підтримки України та наслідування курсу попередніх лідерів. 25 липня 2018 року уряд підписав Кримську декларацію, в якій чітко прирівняв окупацію Криму Росією в 2014 році до злочинних дій сталінського режиму під час анексії країн Балтії в 1940 році та заявив про непохитну позицію щодо відновлення територіальної цілісності України. Роль США для України значно зросла, особливо з огляду на те, що деякі країни Західної Європи висловили небажання подальшої ізоляції режиму Путіна на міжнародній арені [38, с. 88-89].

Що стосується механізмів, за допомогою яких США досягали миру в Україні, то вони мали винятково європейський характер. Уряд підтримав роль Німеччини та Франції в норманських переговорах. Основним

трансатлантичним заходом протидії російській агресії залишалися скоординовані санкції. Сполучені Штати позитивно оцінили пропозицію Росії в ООН направити миротворчу місію на схід України, вважаючи, що це може бути сигналом готовності до переговорів. Проте Сполучені Штати підкреслили, що будь-яка миротворча місія ООН повинна зміцнювати суверенітет і територіальну цілісність України, а не просто ремонтувати існуючі лінії розмежування між контрольованими Україною територіями та підтримуваними Росією сепаратистськими регіонами [75].

Трансатлантичні американсько-українські відносини стикаються з двома ключовими викликами: стримування Росії в конфлікті на сході країни та допомога українській владі в розбудові інституцій, які сприятимуть економічному розвитку та ефективному управлінню, зокрема у військовій сфері та секторах безпеки (співробітництво з ЄС і НАТО) [66].

Важливою подією 2018 року став візит до України міністра енергетики США Ріка Перрі. Цей високопосадовець високо оцінив позиції України в цій сфері з огляду на її ресурсний потенціал. Приїзд політика Р. Перрі став важливою подією 2018 року, оскільки це був візит найповажнішого представника американського уряду в Україну. Зустріч на рівні міністрів енергетики свідчить про важливість енергетичних питань у двосторонніх відносинах. Крім того, це стало добре продуманою акцією США проти реалізації Росією проекту «Північний потік-2» та просування власних енергетичних планів у східному регіоні Європи. [43, с. 65].

Важливим кроком назустріч прагненню України до зближення зі США стало рішення адміністрації Дональда Трампа відновити засідання Комісії стратегічного партнерства Україна-США, які були припинені у 2011 році. Цьому сприяли спільні позиції України та США щодо протидії будівництву російського газопроводу «Північний потік-2», підтримка Києвом американської позиції в ООН та відновлення консультацій в енергетичній сфері, домовленості на закупівлю вигідних американським компаніям вугілля

та електровозів, а також перспективи постачання американського скрапленого газу через польський термінал у Свіноуйсьце .

Крім того, у 2018 році адміністрація США значно розширила санкції проти російських компаній та фізичних осіб, але слід зазначити, що причинами для ухвалення такого рішення не був цілковито російсько-український конфлікт.

[59, с. 137-138].

Від економічного сектору варто детальніше розглянути військове співробітництво. Як уже зазначалося, за часів адміністрації Д. Трампа Україні надано пакети військової допомоги на сотні мільйонів доларів. Тому військова співпраця залишалася пріоритетною. 22 грудня 2017 р. адміністрація Д. Трампа оголосила про зняття ембарго на постачання Україні летального оборонного озброєння [59, с. 129].

Під час президентства Д. Трампа щорічно проводились українсько-американські навчання «Репід Трайдент» (Rapid Trident), які відбуваються з 2006 року в рамках програми «Партнерство заради миру» з відпрацювання взаємодії багатонаціональних сил в операціях коаліції. У навчаннях взяли участь військовослужбовці Збройних Сил України, країн членів НАТО та їх партнерів. У жовтні 2018 року в Україні вперше відбулися льотні навчання «Чисте небо-2018», в яких взяли участь військовослужбовці України, США та ще семи країн НАТО.

За словами посла США в Україні Марі Йованович (29 січня 2019 року), з 2014 року уряд США надав Україні безпекову допомогу на суму понад 2,8 мільярда доларів [11].

Але варто згадати й про недоліки американсько-українських відносин за цей час. Особливо слід відзначити відставку міністра оборони США Джеймса Меттіса, одного з ключових прихильників України в адміністрації Трампа. Влітку 2019 року президент Трамп також припинив військову допомогу Україні, посиляючись на високий рівень корупції та намагаючись змусити європейські країни надавати більше допомоги Україні. Про це Трамп

сказав на прес-конференції з президентом Фінляндії Саулі Ніністе. Дональд Трамп порівняв Україну зі стіною між Заходом і Росією і наголосив, що європейські країни повинні інвестувати в Україну більше, ніж США.

Американський президент наказав групі національної безпеки переглянути програму фінансування оборони України. Затримка військової допомоги викликала критику в Конгресі. За даними видання Washington Post, затримка була пов'язана зі спробою тиску на президента України Володимира Зеленського, щоб той відновив розслідування щодо Джо Байдена, потенційного конкурента Трампа на виборах, та його сина Хантера Байдена, який входив до ради директорів української газової компанії Burisma. Членів цієї компанії звинувачували в ухиленні від сплати податків [46, с. 26-27].

На кінець варто навести думку С. Бланка, старшого наукового співробітника Вашингтонського дослідницького інституту зовнішньої політики та американської ради зовнішньої політики, який робить концептуальні висновки та узагальнення щодо зовнішньої політики США відносно Європи та України, і зокрема щодо політики у досліджуваному часовому періоді:

– Українська безпека є принципово важливим елементом європейської безпеки. Через те, що Москва не бажає вести переговори чи виконувати Мінські угоди, США та ключові європейські союзники повинні поєднати «додаткові» військові заходи для зміцнення можливостей самооборони України з більшою згуртованістю та спільним тиском на Москву;

– Вторгнення до Криму та Донбасу символізує загрозу не лише Україні, а й більшій частині Європи. Це вторгнення розбудило Європу від її «догматичних» мрій про еру миру з Росією, за якої буде визнано статус-кво. Проте єдності союзників загрожує не лише Москва, а й Білий Дім. Заяви Д. Трампа про міжнародні відносини змушують французів і німців покладатися винятково на військову міць і політику безпеки Європи.

– Позиція уряду США дозволяє В. Путіну не йти на поступки, які б сприяли відновленню миру в Європі та торгово-політичних відносин Росії із Заходом.

– Кінець «холодної війни» символізував «неподільність» європейської безпеки, а російські вторгнення в Грузію та Україну стали перевіркою цього принципу. Без твердої підтримки Сполучених Штатів неможливо зберегти найбільші дипломатичні перемоги «холодної війни». «Небезпека війни зростає», і від цього виграє лише В. Путін;

– Однієї зброї недостатньо для відновлення безпеки, незалежності та територіальної цілісності України. Війна без політичного розуміння того, що є Справжній і міцний мир у Європі призведе лише до нових конфліктів, від яких ніхто не виграє [66].

Отже, можна прослідкувати зовнішньополітичну лінію США, яка загалом відповідала українським прагненням. Незважаючи, що напередодні президентських виборів 2016 року Дональд Трамп висловлював бажання покращити відносини з Росією, у Москві це сприйняли як можливу готовність піти на поступки, зокрема щодо України. Однак політичні обіцянки часто не збігаються з реальними діями. Після вступу на посаду Трамп продовжив тиск на Росію і залишив усі санкції без змін. Також США збільшили допомогу Україні, включно з постачанням зброї. Крім того, Вашингтон збільшив фінансування заходів щодо забезпечення безпеки Європи від російської загрози та розширив військову присутність у регіоні.

Таким чином, американсько-українські відносини залишалися на відносно стабільному рівні. Дональду Трампу та його адміністрації не вдалося змінити курс американської геополітичної стратегії у Східній Європі. Незважаючи на його передвиборчі розмови про уникнення зовнішніх викликів, на практиці адміністрація Трампа зберегла свою відданість геополітичному суперництву з великими військовими державами світу та альянсам, які вона прийняла. Вона також пролонгувала сильну присутність у

Східній Європі в рамках ініціативи європейської безпеки та продовжила економічну та військову співпрацю з Україною.

РОЗДІЛ III. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС США ЩОДО СТРАТЕГІЧНИХ СУПЕРНИКІВ (КИТАЙ, РОСІЯ, КРАЇНИ БЛИЗЬКОГО СХОДУ)

3.1. Військово-економічне суперництво з Китаєм

Розвиток модерного світу залежить від найвпливовіших країн, які тією чи іншою мірою впливають своїм статусом на його зміни. США та Китай найбільш значущі країни сучасності в економічному, геополітичному, військовому аспектах. Різноманітні технологічні інновації, високі показники у розвитку науки та освіти мали би робити їх союзниками на цьому шляху. Але різні політичні режими та менталітет не дозволили цьому здійснитись. США – країна демократичних принципів, натомість Китай – авторитарна комуністична держава з елементами ринкової економіки.

За роки президенства Б. Обама політика відносно Китаю відбувалася згідно з концепцією підтримки демократичних процесів у регіоні і залучення Китаю до різноманітних угод для зближення інтересів. Відчутних результатів вона не принесла ні в економічному, ні в політичному напрямках. КНР залишилась одним з лідерів Глобального Півдня і продовжувала курс на збільшення своєї гегемонії. Для Дональда Трампа такий напрямок зовнішньополітичного життя мав трансформуватись, видозмінитись, і підпорядкуватись концепції «Америка понад усе». Варто зазначити, що такі зміни в зовнішньополітичній доктрині не були цілковито ініціативою Д. Трампа, а спричинені стійким запитом в американському політикумі на її оновлення [40].

Тому прихід Трампа до влади ознаменував нову зовнішньополітичну доктрину щодо Китаю та Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Враховуючи виборчі гасла, новообраний президент різко розгорнув зовнішньополітичну стратегію. І вірний своїй концепції «Америка понад усе», він поступово почав впроваджувати зміни [82].

Пріоритетною для новообраного президента США стала справа налагодження відповідної комунікації на рівні очільників. Висловлення своїх поглядів на інші економічні та політичні події відбулося на особистій зустрічі між Д. Трампом і Сі Цзіньпіном 6 і 7 квітня 2017 р. у Флориді. Зустріч за думкою провідних експертів мала носити також наступальний характер. Американській стороні довелося продемонструвати свою силу і підштовхнути Китай до більш рішучої позиції з низки аспектів, включно з ядерною програмою КНДР, яка поки-що обмежувалася в основному політикою санкцій. Зустріч мала позитивний характер з точки зору документації та відгуків МЗС США та КНР. Як зазначила китайська сторона, «обидві сторони домовилися докласти спільних зусиль для розширення сфер взаємовигідної взаємодії та подолання розбіжностей на основі взаємної поваги» [44, с. 67].

Але на ділі США та Китай не відмовилися від своєї стратегічної політики в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. В перші роки президентства Трампа відчутних зрушень в співробітництві не відбулось. Декларування заяв після зустрічі 6-7 квітня, на нашу думку, мало на меті показати рішучість політичної програми президента США світові та американському народові, а не пошук компромісу зі стратегічним супротивником.

Свої політичні погляди були також донесенні до союзників по НАТО та ЄС. На меті було максимально консолідувати зусилля задля боротьби та стримування китайського зростання. Основною його думкою було те, що головним стратегічним противником альянсу має стати Китай, а не Росія. Москва, на переконання президента США, не становила такої геополітичної загрози, як СРСР. Але він не зумів переконати партнерів, після чого зосередився на власній політичній силі. Його зовнішньополітична стратегія щодо Китаю суперечила європейським країнам [81].

Переговори напряму з очільником Китаю, які не дали відчутних результатів, та непорозуміння з НАТО та ЄС в поглядах на геополітичну безпеку покликали політичну еліту США шукати важелі впливу на Китай.

Було вирішено кардинально змінити економічну політику. І торгівля, тобто економічний тиск, стала основним механізмом впливу новообраного уряду США. Окрім того, політичну еліту підігрівала думка провідних експертів, які вважали, що через тридцять років китайська економіка перевершить американську і вже матиме перевагу в міжнародній торгівлі. Як приклад економічної сили азійської держави можна назвати її дії в 2008 році. У рік світової кризи Китаю довелося боротися з величезними соціально-економічними проблемами. Крім того, на сучасному етапі вона діє досить впевнено, проводячи протекціоністську політику, вимагаючи від західного світу сучасних технологій, але зберігаючи обмеження на іноземний бізнес у своїх кордонах і беручи під контроль території в Південно-Китайському морі [63, с. 18].

Д. Трамп також був стурбований величезним дефіцитом світової торгівлі, який погіршився за останні десятиліття. Сполучені Штати мали дефіцит торгівлі з 15 із 20 найбільших торгових партнерів. Тому Європа була стурбована, що Д. Трамп може використовувати агресивну протекціоністську риторику, оскільки дефіцит торгівлі США з ЄС збільшився за останні роки. Насправді ЄС має другий за величиною дефіцит торгівлі з усіх торгових партнерів США після Китаю. Трампа не цікавив ЄС в економічній сфері, оскільки він розумів появу нового гегемона. У своїх політичних нападках на Китай він заявив: «Китай нас вбиває... Гроші, які вони забирають у США, є найбільшою крадіжкою в історії нашої країни». Варто зазначити, що торговий дефіцит США з азійським гігантом такий же великий, як і з Європейським Союзом [64, с. 2].

Схожі думки висловив віце-президент Майк Пенс, який у своїй промові в Hudson Institute, консервативному аналітичному центрі, звинуватив Китай у нечесній торговельній практиці, крадіжці інтелектуальної власності, посиленні військової агресії та втручанні у внутрішні справи Сполучених Штатів. Ми погоджуємося з думкою кандидата історичних наук і доцента КНУ ім. Макара Тарана який зазначив, що цей виступ можна назвати

найбільш конкретизованим образом Китаю нової американської адміністрації, який вплинув на формування відповідної стратегії [57, с. 27].

Важливим аспектом залишалося зростання військової потужності Китаю, яке непокоїла США. Він усе більш демонстративно та відкрито говорив про своє бажання витіснити Сполучені Штати в Індо-Тихоокеанському регіоні та змінити порядок у регіоні на свою користь. Досить велику роль відіграє виробництво у Китаї наступальної зброї, особливо ракетної. Вона відіграють дедалі важливішу роль у військовій модернізації Китаю, його зусиллях протистояти військовому потенціалу США в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. За даними американських аналітиків, Китай розгорнув від 75 до 100 міжконтинентальних балістичних ракет, включаючи нові дорожні мобільні системи та нові версії міжконтинентальних балістичних ракет з кількома боєголовками. Пекін також експлуатує чотири передові підводні човни з балістичними ракетами (SSBN) Jin, кожна з яких здатна нести 12 нових балістичних ракет CSS-N-14 (БРПЛ) [23].

Важливим етапом загрози Китаю є його тісна військова співпраця з Росією. Як зазначено в Стратегії національної безпеки 2017 року, це може поставити під загрозу досить важливу американську інфраструктуру [24]. Зокрема активна співпраця проводиться в сфері протиповітряної та протиракетної оборони. Росія активно постачає Китаю системи С-400, оснащені чотирма ракетами-перехоплювачами. Крім того, Китай оголосив про випробування власних систем протиракетної оборони середньої дальності. Активно розробляється протисупутникова зброя, включаючи запуск «експериментальних» супутників, які виконують складні маневри на орбіті. Крім того, Китай провів численні випробування протисупутникової системи з використанням ракет наземного базування.

Ця тісна співпраця також поширюється на інші сфери, зокрема економічний сектор. Росія фактично стала сателітом Китаю, що, окрім іншого, виявляється в масовому постачанні лісу, газу та металургії. Це

значно посилює позиції Китаю в азіатському регіоні та суперечить інтересам США [23].

Особливо це помітно у найважливішому стратегічному документі (СНБ 2017). Відповідно, адміністрація Д. Трампа зробила заяви, які, на нашу думку, точно відображають реальність. Зокрема, зазначається, що протягом тривалого часу, десятиліть зовнішньополітична доктрина Сполучених Штатів базувалася на тому, що підтримка соціально-економічного піднесення Китаю та його інтеграції в післявоєнний міжнародний порядок призведе до його лібералізації, що в кінцевому результаті має принести користь США.

Існувала думка провідного прихильника «Конструктивного залучення» К. Лібертала, яка базувалась на тому, що ізолюваний Китай вважається більш небезпечним і непередбачуваним. Подальший тиск на Пекін може призвести до краху китайського уряду з руйнівними наслідками для Сполучених Штатів і всієї Азії. Конфронтаційна політика змусила б Китай підтримувати або зміцнювати режими, ворожі Сполученим Штатам, зокрема продавати зброю чи ракети Ірану, Іраку та Північній Кореї, що суперечило б інтересам США [57, с. 21-22].

На жаль, зазвичай Китай лише розширював свою владу за рахунок суверенітету інших країн. Було підкреслено, що Пекін активно збирає та використовує дані в безпрецедентних масштабах і поширює характеристики своєї авторитарної системи, включаючи корупцію та стеження. Він створює найбільш боєздатну та добре фінансовану армію, поступаючись лише американській. Важливим аспектом залишався ядерний арсенал, який зростає та диверсифікується. Військова модернізація Китаю та економічна експансія в регіоні у багатьох випадках підживлюються доступом до самої інноваційної економіки Америки [24].

Слід констатувати і суперечності адміністрації Д. Трампа з Світовою організацією торгівлі (СОТ). Ще до того, як він став президентом Сполучених Штатів, кандидат Трамп надіслав чітке повідомлення про те, що він хоче агресивно атакувати СОТ та її систему врегулювання суперечок.

Перші ознаки такого підходу з'явилися ще на початку його президентства. Д. Трамп сказав, що СОТ і Апеляційний орган поставили під сумнів його політику «Америка перш за все», яка унеможлиблює для США ефективне досягнення справедливих умов торгівлі з міжнародними партнерами та обмежує їх здатність підтримувати внутрішній ринок, захищати працівників і велику промисловість. Більше того, Трамп і його торговий представник Лайтхайзер неодноразово звинувачували організацію та апеляційний орган у тому, що вони не сприймають серйозно торгові порушення Китаю.

В основі своїх звинувачень лежало доволі недоцільне рішення організації дозволити Китаю зберегти статус країни, що розвивається. США визнали це несправедливим, оскільки економіка країни є другою за розміром у світі. Крім того, таке рішення дозволило Китаю субсидувати свою вітчизняну продукцію, що дало йому конкурентну перевагу в торгових відносинах з іншими членами СОТ. У той же час Китай та інші члени виграли позитивні рішення в суперечках щодо застосування США тарифів на іноземну продукцію. Як стверджувала адміністрація Трампа, це додало Китаю впевненості продовжувати політику державних субсидій приватним компаніям і протекціоністських заходів для підтримки експортних галузей, дозволяючи китайській економіці отримувати непропорційні вигоди за рахунок американської промисловості. Ці занепокоєння поділяли члени Конгресу та промисловості, що підкреслюють їхню актуальність у внутрішньому контексті США.

Саме тому в перші роки свого президентства Д. Трамп і його адміністрація почали активно застосовувати економічні плани, які йшли врозріз та суперечили правилам СОТ [70, с. 238].

На початку квітня 2018 року торгове представництво США оголосило, що 25% мита можуть бути запроваджені на 1300 китайських товарів у відповідь на недобросовісну торгівлю та крадіжку технологій та інтелектуальної власності. У список входять авіаційна продукція, машини, машинобудівна продукція, сталь, ліки, медичне обладнання, хлібобулочні

печі та автозапчастини [14]. У відповідь Китай закликав усіх членів СОТ виступити проти торгового протекціонізму США, [13] і вирішив об'єднатися з Європою проти Сполучених Штатів [15].

На початку травня 2018 року дводенні переговори між США та Китаєм відсутніх результатів не дали. Повідомляється, що США вимагали від Китаю скоротити торговельний дефіцит між двома країнами принаймні на 200 мільярдів доларів до 2020 року.

ЗМІ також повідомляли, що в рамках переговорів зі США Китай, ймовірно, запропонує збільшити імпорт американських товарів, щоб уникнути повномасштабного торговельного протистояння [8].

Загалом американо-китайські відносини епохи Д. Трампа мали переважно довгострокові тенденції. Антикитайська риторика Трампа виявилася впливовою як на міжнародному, так і на внутрішньому рівнях і продовжувала впливати навіть після президентства Трампа. Перетворення Китаю на так званого «цапа відпущення» за економічні проблеми США також призвело до запровадження спонтанних мит проти Китаю у травні 2019 року. Це мало негативний вплив на ціни в Азії та в усьому світі. .

У 2020 році Трамп посилив ці тенденції, назвавши Covid-19 «китайським вірусом» і піджививши теорію змови про те, що він походить із китайської лабораторії. Фактично, наприкінці 2020 року дослідницький центр Рен виявив, що негативне ставлення до Китаю досягає рекордних значень не лише в США, а й у Великій Британії, Німеччині та Канаді. Пандемія лише посилила напруженість між США та Китаєм [84, с. 356-357].

Однак варто зазначити, що Китай сам спровокував ці тенденції. Слід пам'ятати, що Китай – комуністична країна з усіма наявними тоталітарними ознаками. Внутрішнє порушення прав людини в Китаї і репресії в Тибеті, а також ситуація навколо Тайваню і Гонконгу загострили протиріччя між двома країнами.

Так, США розкритикували дії китайської влади в автономному регіоні Гонконг. Запровадження Закону про національну безпеку розглядалося як

підбив цієї автономії. Було вжито кількох заходів на протидію цьому. По-перше, персональні санкції накладені на осіб, які придушували акції протесту в 2019-2020 роках, а також на чиновників КПК, які безпосередньо причетні до ухвалення закону. По-друге, 14 липня 2020 року очільник Білого Дому оголосив про скасування торгово-економічних преференцій для цього особливого адміністративного району КНР, які діяли багато років [40].

За каденції Д. Трампа в протистоянні з Китаєм активну роль грала також його зовнішньополітичні погляди відносно Тайваню. За деякий час до офіційної інавгурації в січні 2017 р., у грудні 2016 р. Д. Трамп мав телефонну розмову з президентом Тайваню Цай Інвеном. Слід зазначити, що це було прямим порушенням Акту про відносини з острівною державою 1979 року, який хоч і дозволяв економічну співпрацю, але взагалі не передбачав дипломатичних відносин. Крім того, за дорученням президента США було посилено патрулювання ВМС США в Тайванській протоці та збільшено продажі зброї. [43, с. 64].

Трамп в інтерв'ю Wall Street Journal зазначав на всіх цих аспектах. Зокрема було сказано, що у разі «відсутності прогресу» у підходах до взаємної торгівлі з КНР США в особі Д. Трампа готові зробити «предметом переговорів» найважливіший для політики Пекіна «принцип одного Китаю».

Відповідно до цього принципу, на який США погодилися в 1970-х роках, Вашингтон вже кілька десятиліть не підтримує відносини з Тайванем. Пекін вважає Тайвань своєю повстанською провінцією, тоді як Тайбей наполягає на тому, що це «Китайська Республіка», фактично «Другий Китай». Однак офіційна позиція США щодо Тайваню ніколи не заважала Вашингтону постачати Тайбею сучасну зброю і не перешкоджала американським бізнесменам здійснювати на Тайвані багатомільйонні угоди.

У відповідь МЗС КНР, яке не реагувало прямо на антикитайські заяви Трампа, різко заявило про неприпустимість будь-яких переговорів на основі «принципу одного Китаю», який є основою нормального відносини між

Пекіном і Вашингтоном. Одна з китайських газет, наближених до керівництва Комуністичної партії Китаю, Global Times писав: «Дональд Трамп не буде розчарований силою нашої відплати, якщо наважиться зруйнувати «принцип Єдиного Китаю» [17].

Щоб зменшити вплив Китаю на світовій геополітичній арені, адміністрація 45-го президента США вирішила активно співпрацювати з найближчими партнерами стратегічного супротивника. Таким чином корейське питання набуло нового розвитку. У 2018 році відбулася перша в історії зустріч лідерів Північної Кореї та США. У лютому 2019 року Трамп провів другий саміт із Кім Чен Ином у Ханой, В'єтнам, але він завершився без домовленості щодо подальших кроків у напрямку денуклеаризації чи розбудови миру на Корейському півострові (Додаток Е).

А вже в червні 2019 року, після саміту G-20 в Осаці, Трамп особисто відвідав Південну Корею, де провів коротку зустріч з Кім Чен Ином у демілітаризованій зоні (ДМЗ), ставши таким чином першим діючим президентом США який ступив на територію Північної Кореї. Звісно, ці події не призвели до суттєвих змін у ядерному аспекті, але продемонстрували прагнення зовнішньополітичної еліти США створити стабільність в азіатському регіоні, зменшити вплив Китаю та надати перевагу дипломатичному вирішенню зовнішньополітичних питань [53, с. 194-195].

Але попри всі позитивні зовнішньополітичні заходи Сполучених Штатів, варто відзначити і негативні моменти. Нова модель відносин з КНР залишається досить дискусійною, оскільки протистояння та конкуренція не можуть повністю замінити об'єктивну потребу обох сторін у діалозі та економічному співробітництві.

Адміністрацію Трампа критикували за те, що вона нехтує двома ключовими компонентами своєї політики щодо Китаю: економічною стороною, яка не має чіткого плану щодо нових способів конкурувати з Китаєм у сфері технологій і ринків, і політичною стороною, де вона зазнала невдачі. Його роль як світового лідера породила плутанину серед

стратегічних союзників і партнерів США, які опинилися в стані невизначеності щодо майбутніх моделей співпраці [73].

Яскравим прикладом таких тверджень є вихід США з угоди про Транстихоокеанське партнерство, яке було важливим досягнення адміністрації Б. Обама. На думку його попередника цей договір мав всілякими зусиллями стримувати економічний ріст Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, і водночас мав зміцнювати політико-фінансову потужність США. Підписантами договору були економічно міцні держава, адже на сумісний потенціал їх припадало випадало 40% всієї світової економіки і не менш, ніж 30% світової торгівлі. Угода перебувала у стадії ратифікації країнами-підписантами. Вихід США з угоди спричинив трансформацію економічного поля цього світового регіону.

Адміністрації Д. Трампа ігнорувала угоду, адже він її сприймав як хибний крок свого супротивника – представника демократичної партії. Аргументуючи своє рішення (яке цілковито йшло в дусі передвиборчої кампанії), він наводив докази, що такий крок йде на вигоду Америки. Адже, на його погляд, економічно раціональніше укласти двосторонні угоди з союзниками. Це дає можливість повернути промислові потужності та робочу силу, що віднімає саме перебування США в ТТП. Але саме таке рішення породило безліч дискусій і проблематичних ситуацій, враховуючи вкорінену політику попередніх адміністрацій в стратегічній та тактичній політиці в АТР [44, с. 63].

Таким чином, зовнішня політика США щодо Китаю під час президентства Дональда Трампа зосереджувалася на стримуванні зростаючого впливу Китаю, конкуренції в торгівлі та технологіях, а також на протидії геополітичним амбіціям Пекіна.

3.2. Особливості американо-російських зовнішньополітичних відносин 2017- 2021 рр.

Американо-російські відносини за часів адміністрації Д. Трампа були важливою темою дискусій і досліджень у багатьох західноєвропейських і східноєвропейських наукових школах. Важливість дослідження цих зовнішньополітичних аспектів у геополітичній стратегії Сполучених Штатів визначається необхідністю пошуку відповіді на запитання, чи прихід «скандального» республіканця до Білого Дому змінив курс політики США щодо стратегічного супротивника і чи вплинуло це на ситуацію в ключових альянсах «старого світу».

Зовнішньополітичні відносини США та Росії кінця XX – початку XXI ст. характеризувалися певною циклічністю. Оскільки відбулося як зростання міжурядової комунікації (допомога США під час економічної кризи 1990-х рр.), так і її спад (критика Дж. Бушем-молодшим курсу Москви під час другого терміну президентства 2004-2008 рр.; кваліфікація Росії як держави-супротивниці НАТО на Варшавському саміті 2016 р.). Розпад СРСР став поштовхом для створення спільних інституцій, які мали на меті згладити минулі розбіжності та стати плацдармом для тісніших економічних, політичних і військових альянсів у майбутньому (наприклад, встановлення військового співробітництва між Росією та НАТО). Але Москва вирішила не ставати на демократичні рейки трансформації, і з кожним новим роком каденції президента В. Путіна дедалі ставала агресивнішою, що повертало її до зовнішньополітичного курсу СРСР стосовно США. Деструктивні дії Росії в останні роки змушують науковців і провідні дослідницькі центри розглядати це як початок «нової холодної війни» [49].

Конкретним поштовхом для прийняття такої оцінки стали публічні дії президента Б. Обама щодо декларування характеру підтримки українського народу та засудження російської інтервенції в близькосхідному регіоні Європи. У документі 2015 року також були враховані витрати на так звану

боротьбу з «тиском Росії» . У відповідь на дії Російської Федерації до бюджету також були включені пропозиції щодо економічної та військово-політичної підтримки союзників по НАТО та держав-партнерів у Європі» [61, с. 2].

Вхід Трампа в Білий Дім у січні 2017 року дещо змінив зовнішньополітичні відносини двох ядерних держав. А почалося все в 2016 році, коли в інтерв'ю газетам The Times і Bild республіканець висунув слушну тезу про «застарілість НАТО», від якої цуралися європейські країни. Варто процитувати повну версію та розглянути її наслідки для відносин з Росією. Політик наголосив: «Я вважаю, що НАТО застаріло». Наступним політичним аргументом стала теза: «Якщо ви вважаєте, що Росія є загрозою, запитайте себе: навіщо Німеччина витрачає гроші» менше 1,2 відсотка свого ВВП?» (на оборонні потреби – Авт.) [76, с. 183].

Є навіть випадки, коли президент США під час своєї передвиборчої кампанії заявляв, що Росія — велика держава, а президент Путін — великий лідер. У цьому контексті він також висловив бажання «будувати дуже добрі відносини з Путіним» [56, С. 181-182].

На нашу думку, ці заяви безперечно, можна розуміти як стратегічний тиск на своїх союзників і водночас як сигнал до політичної верхівки Росії про те, що він здатен до змін у зовнішньополітичних відносинах. Ці передвиборчі тези можна справедливо трактувати як перший поштовх до порушення стабільності трансатлантичної спільноти. Федеральний президент Федеративної Республіки Німеччини Ф. В. Штайнмаєр так сказав про Д.Трампа: «З обранням Д. Трампа нарешті закінчився попередній світ 20 століття [...]». системи, що склалася в 21 столітті, підтвердять, яким буде світ завтра – невідомо, залишається відкритим» [33].

Усі побоювання партнерів і союзників щодо зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів перемістилися з кандидатського рівня на президентський. Якщо проаналізувати всі заяви, можна очікувати різких заходів від політика. Але дії виявилися менш радикальними, ніж гасла та

декларації. Упродовж 2017 року президент поступово відмовлявся від радикальних задумів. Відбулася зміна думки щодо НАТО, а також почали з'являтися тези, які критикували Росію за її агресивні дії в Україні та Сирії [63, с.22].

У перші роки свого президентства Д. Трамп проводив досить жорстку політику щодо Росії. Фіона Хілл з Брукінгса був призначений старшим директором з європейських і російських справ Ради національної безпеки, під керівництвом якого в 2017 році була прийнята Стратегія національної безпеки. [63, с. 20], де продовжилась тенденція до обмеження політичної, економічної та військової могутності Росії. І вперше, що не було зроблено до Д. Трампа, Російську Федерацію офіційно названо не просто «порушником», а «агресором». «Дії Росії зменшують і підривають вплив США в Європі, тому Америка працюватиме з європейськими державами, щоб їх стримувати» [58, с. 161].

У 2018 році зовнішньополітичні відносини з Росією не залишилися на вищому рівні, ніж у 2017 році і не пройшли відчутних змін. На нашу думку, можна навіть говорити про погіршення. Адже відбулося збільшення фінансування Європейської страхової ініціативи з 1,4 млрд доларів до 4,7 млрд доларів. У 2018 року, одночасно відбулося також посилення санкцій та бомбардування Сирії, де російський вплив досить великий. Це можна розглядати, як дії, що напряму суперечили російським інтересам [67, с. 136]. Одночасно з Москви прийшла відповідь. Президент В. Путін назвав американські атаки на Сирію «агресією проти суверенної держави під надуманим приводом», а дії Трампа — «підтримкою міжнародного тероризму» [43, с. 63].

Не можна ігнорувати новий рівень військової допомоги США українській державі. Оборонний бюджет США на 2018 фінансовий рік передбачав 350 мільйонів доларів оборонної допомоги Україні, включаючи можливість передачі летальної зброї. Про це на початку 2018 року заявила посол США Марі Йованович. Вона 2 березня 2018 року підтвердила, що

американський уряд безкоштовно постачатиме зброю, зокрема Україні протитанкові комплекси Javelin [3].

Як зазначає провідний експерт із зовнішньополітичних відносин США у XXI столітті, доктор політичних наук Ірина Дудко, відповідний ракетний удар свідчить про вірність політичній традиції США та різкий поворот у політиці Трампа, який у передвиборчій кампанії виступав проти втягування США в близькосхідні конфлікти. Всупереч заявам США, ці заходи чітко відображають ставлення Вашингтона до подій на Близькому Сході, до яких, судячи з реакції Москви, Путін був аж ніяк не готовий. Тому можна сказати, що шляхом зовнішньополітичних заходів президент поступово зміцнював військову складову як стратегічний інструмент і посилював свою зовнішньополітичну суб'єктність [43, с. 64].

Розбіжності у близькосхідному векторі політики двох держав, у якому безпосередньо стикалися геополітичні інтереси США та Росії, виявилися у лютому 2019 року, коли у Варшаві за прямої ініціативи адміністрації Д. Трампа була скликана Близькосхідна конференція. Пріоритетними завданнями зустрічі були: конфлікти в Сирії та Ємені, тероризм і екстремізм, розповсюдження зброї, виклики безпеці морської торгівлі, підривна діяльність квазівійськових угруповань. Як зазначив Держсекретар М. Помпео, метою конференції було привернути увагу до поширення іранського впливу, а також тероризму в регіоні. Через антиіранський характер конференції Росія відмовилася від участі у форумі.

Крім того, на цій зустрічі США намагалися створити підґрунтя для зближення позицій американської, ізраїльської та арабської сторін, що викликало скептицизм серед союзників по НАТО та ЄС (Туреччини не було). Нарешті була створена альтернатива неефективній Мадридській четвірці (США, ООН, ЄС, Росія), покликана вирішити проблеми регіону [55].

На нашу думку, конкретні дії американського політичного істеблішменту були повністю спрямовані проти зростання політичної ролі Росії на Близькому Сході. В той час відбувалась активізація міжурядових

відносин між двома авторитарними державами і налагодження більш тісних російсько-іранських зовнішньополітичних відносин, що посилювало небезпеку у регіоні та загалом для світової спільноти. Прикладом співпраці є 2016 рік, коли Москва відіграла важливу роль у розвитку мобільної протиповітряної та протиракетної оборони Ірану. До Ірану було доставлено 16 пускових установок С-300, кожна з яких оснащена чотирма пусковими установками [23]. Тому не дивно, що так багато держав (близько 60) відповіли на конференції на прохання Сполучених Штатів.

Доволі вагомим чинником, що відігравав значну роль у формуванні американо-російських відносин, став також український. Наприклад, у 2018 році президент США Дональд Трамп скасував зустріч із президентом Росії Володимиром Путіним через захоплення українських моряків. Про це він повідомив у Twitter: «У зв'язку з тим, що кораблі і моряки не повернулися в Україну з Росії, я вирішив, що для всіх учасників буде краще скасувати заплановану зустріч з президентом Володимиром Путіним в Аргентині». З нетерпінням чекаю ще одного значимого саміту, коли ця ситуація буде вирішена!» [43, с. 64].

Сама ситуація полягала в тому, що 25 листопада 2018 року російські прикордонники обстріляли українські військові кораблі в районі Керченської протоки та захопили два малих броньованих артилерійських катери «Бердянськ» і «Нікополь», а також штурмовий буксир «Яни Капу» та 24 моряків, з яких кілька отримали поранення [19].

Запланована зустріч відбулася в червні 2019 року в Осаці (Японія) в рамках зустрічі G20. Підсумкового документу як практичного результату обговорення президентів не було. Сполучені Штати і Росія мали різні позиції з низки питань, починаючи від агресії Москви проти України до ситуації у Венесуелі, Ірані та Сирії, скорочення озброєнь і невтручання у вибори в США, в яких підозрювали Росію.

До кінця терміну перебування на посаді Д. Трампа у 2020 р. основні риси зовнішньополітичного курсу Росії не змінилися. За даними джерел, Д.

Трамп під час особистої зустрічі з Путіним не переймався зовнішньополітичними проблемами у відносинах з РФ, оскільки для нього на першому місці були національні інтереси США [43, с. 64].

Прикладом цього став тренінг у Норвегії «Trident Junction – 2018», у якому взяли участь близько 50 тис. учасників із 31 країни НАТО та країн-партнерів. Крім того, ключові підготовчі елементи навчань були проведені в Ісландії та в повітряному просторі Швеції та Фінляндії, що було близько до кордонів з РФ. За сценарієм, заходи розроблялися у зв'язку із загрозою з боку фіктивного, практично рівноправного противника на північно-східному фланзі альянсу. У навчаннях, які проходили з 25 жовтня до 7 листопада, брали участь близько 150 літаків, 65 кораблів і 10 тис. транспортних засобів. Під час навчань було перевірено здатність НАТО захищати та зміцнювати країни-члени, зокрема шляхом переміщення військових контингентів через Атлантику. Під час навчань було відпрацьовано взаємодію збройних сил Канади та США з європейськими країнами НАТО, що продемонструвало трансатлантичну єдність та рішучість країн НАТО у протистоянні зі стратегічними супротивниками (Росія, Китай, Іран) [21].

Окрім СНБ 2017 року, що як уже зазначалося, визначив Росію агресором і супротивником, у 2019 році був оприлюднений документ «Огляд стану та перспектив розвитку протиракетної оборони (ПРО) США», який переконливо продемонстрував небезпечну роль Росії в сучасному світі: «Москва розгортає все більш досконалий і різноманітний спектр регіональних ракетних систем з ядерним озброєнням, включаючи ракети безпрецедентної висоти, швидкості, тяги і ці ракети є найважливішим інструментом російської стратегії форсованої ескалації та ядерної загрози союзникам і партнерам США, які покликані завдати поразки можливостям США та їхніх союзників у регіональних кризах чи конфліктах» [23].

Цей документ свідчить про те, що адміністрація Трампа і вся політична еліта США усвідомлювали загрозу з боку Росії. Водночас тодішній американський уряд продемонстрував готовність Америки порушити

геополітичну стабільність з боку Москви та її сателітів і активно підтримувати країн-партнерів, включно з Україною. Зовнішньополітичні відносини двох ядерних держав перебували в стані активної конкуренції, яка постійно спостерігалася з початку президентства Дж. Буша-молодшого та Б. Обама. За час каденції Президента-республіканця Д. Трампа не було суттєвих відхилень від курсу його попередників.

Відповідно до доктринальної стратегії Д. Трампа, американо-російські відносини характеризуються політикою стримування з можливістю тактичної співпраці. Він наполягав на збереженні санкцій, запроваджених після анексії Криму та обмежених інтересів Росії в питаннях Європи та Близького Сходу. Незважаючи на постійне публічне нагнітання негативної міжнародної ситуації, заходи виявилися різними. І реальні політичні ініціативи адміністрації Трампа суттєво не змінили прихильність Америки трансатлантичному альянсу безпеки.

3.3. Близькосхідний регіон у контексті доктрини Д. Трампа «Америка понад усе»

Близький Схід традиційно залишається одним з ключових напрямів зовнішньої політики США, спрямованим на захист національної безпеки та інтересів американського народу. Події «арабської весни» значно погіршили ситуацію в цьому і без того нестабільному регіоні. Військові конфлікти в Сирії та Ємені, невирішений палестино-ізраїльський конфлікт, діяльність Ісламської держави, релігійні конфлікти та боротьба за регіональне лідерство становлять низку загроз для Сполучених Штатів, які потребують розробки чіткої стратегії для досягнення стабільності на Близькому Сході [62, с. 8].

Адже це регіон, у якому переплелися геополітичні інтереси майже всіх провідних держав світу. Тому вирішення близькосхідної проблеми було найактуальнішим завданням для адміністрації Д. Трампа.

Заяви та дії Трампа щодо Близького Сходу відображали сильне прагнення змінити політику його попередників. За президентів Джорджа Буша та Барака Обама Близький Схід створив набагато більше проблем для Сполучених Штатів, ніж запропонував можливостей вирішити їх в інтересах США. Після відомої події 11 вересня присутність США в регіоні набула вкрай мілітаризованого характеру. Це стало можливим завдяки тривалим війнам і розміщенню військ в Афганістані та Іраку. Кінцевою точкою ескалації став провал переговорів після другої інтифади. Усі переговорні зусилля ізраїльтян і палестинців у 2008 році та держсекретаря Джона Керрі у 2013 та 2014 роках провалилися. Арабські повстання 2011 року також не виправдали надій на демократичні перетворення [54, с. 164].

Тому зовнішньополітична команда Д. Трампа зайняла більш жорсткий і агресивний курс щодо цього регіону. Як було сказано вище, дотримуватися доктрин своїх попередників було неможливо для новообраного президента США. Команда з цієї теми зовнішньої політики розділила ці завдання на дві великі групи: військові та політичні. Перш за все, йшлося про необхідність припинити, як президент вважав, «непотрібні» війни США, і якнайшвидше повернути американські війська додому. При цьому він спирався на підтримку своїх генералів – глави Пентагону Дж. Меттіса, радника з національної безпеки Г. Макмастера (який був призначений на цю посаду після швидкої відставки Флінна) та Дж. Келлі (призначений після відставки Р. Прібуса). Д. Трамп дуже поважав видатних військових діячів і пишався тим, що такі люди були в його оточенні. Натомість генерали разом із міністром закордонних справ Рексом Тіллерсоном становили «команду важковаговиків» в уряді: виважені, стримані і стабільні, вони збалансували авантюризм президента та напрямки зовнішньої політики. Саме тому найменше критики Д. Трамп отримував від військового оточення [55, с. 305].

Баланс і стабільність були вкрай необхідні, оскільки новообраний президент уже на початку своєї каденції взяв принципово інший політичний курс, ніж його попередник. Як відомо, 14 липня 2015 року у Відні було

підписано Спільний комплексний план дій (JPCOA), який Обама вважає одним із своїх найбільших досягнень у сфері зовнішньої політики. І це не дивно, адже до цього переговорного процесу були залучені найбільші гіганти економічного та військового світу. У переговорах брали участь усі постійні члени Ради безпеки ООН (США, Росія, Китай, Франція та Велика Британія), а також Німеччина та ЄС. В остаточних умовах угоди Іран погодився відмовитися від військового аспекту своєї ядерної програми в обмін на скасування економічних і політичних санкцій, запроваджених після ісламістської революції 1979 року [64, с. 8].

Однак, новообраному президенту ці умови не подобалися і він доволі критично поставився до цієї угоди. Він назвав це найбільш неприйнятним договором, який коли-небудь укладалася, й вирішив його скасувати або трансформувати. Це було легко зробити, оскільки JPCOA дійсний лише до тих пір, поки всі підписанти виконують свої зобов'язання [64, с. 8] 8 травня 2018 року, незважаючи на вимоги європейських лідерів, Трамп оголосив про вихід з угоди [86, с. 289].

Цю ініціативу підтримав уже згаданий генерал Меттіс, який разом із президентом виступав за більш жорстку позицію щодо опонентів США, особливо Ірану, який він назвав «найстійкішою загрозою стабільності та миру на Близькому Сході». Але він стверджував, що, незважаючи на слабкість ядерної угоди з Іраном, він «не бачить можливості відмовитися від неї, оскільки будь-які односторонні санкції з боку Сполучених Штатів не були б такими цінними, якби союзники не погодилися на план» [77, с. 264].

Таку ж думку висловив Помпео, який у своєму виступі в Heritage Foundation 21 травня 2018 року визначив багато моделей поведінки, які Іран повинен змінити, щоб нормалізувати свої відносини зі США. Помпео висунув численні вимоги до Ірану, включаючи припинення підтримки Хезболли та повне виведення військ із Сирії, відмову від загрозової поведінки щодо своїх сусідів, роззброєння, демобілізацію та реінтеграцію

шиїтських збройних формувань в Іраку та нерозповсюдження балістичних ракет [86, с. 289].

Як зазначено в ключовому зовнішньополітичному документі Стратегії Національної Безпеки 2017 року, політика Ірану спрямована на дестабілізацію регіону, що загрожує як самим Сполученим Штатам, так і всім союзникам [24]. А у документі під назвою «Огляд ядерної політики» (NPR) зазначено, що сам Іран бачить вплив США на Близькому Сході як головну загрозу своєму прагненню утвердитися як домінуюча регіональна сила. Вона намагається посилити свій вплив на сусідні країни та протидіяти впливу США. Ця мета становить безпосередню загрозу для союзників і партнерів США, а оборонна політика, стратегія та військова структура Ірану свідчать про спробу створити військову перевагу, яку можна використовувати [26, с. 33].

Одним із найважливіших інструментів примусу та сили Ірану є його ракетний арсенал, який характеризується збільшенням кількості, а також підвищенням точності, дальності та смертоносності. Крім того, Іран має найбільшу базу балістичних ракет на Близькому Сході та продовжує розробляти технології міжконтинентальних балістичних ракет. Усе це може призвести до значної геополітичної нестабільності та військової небезпеки [23].

Враховуючи всі вищезазначені факти, Д. Трамп не думав про продовження ядерної угоди Б. Обама у 2015 р., а розпочав багатосторонню кампанію тиску. Перша складова – це економічні санкції. Президент зазначив, що санкції здатні чинити тиск на режим, тоді як альтернативна вартість для США низька. Під час каденції Д. Трампа Сполучені Штати запровадили 17 раундів санкцій проти Ірану, націлених на 147 осіб та організацій, пов'язаних з Іраном [86, с. 289].

Слід зазначити, що ця зовнішньополітична доктрина відносно близькосхідного регіону була реалізована в тому числі через особисту неприязнь Д. Трампа до представників ісламської релігії, що підкреслювала

його ісламофобські настрої. Він активно проводив кампанію заявляючи, що «іслам ненавидить нас» і «ми повинні перевіряти мечеті», перетворюючи вигадані події на ісламофобну версію терактів 11 вересня 2001 року. Д. Трамп заявив: «Я спостерігав у Джерсі-Сіті, штат Нью-Джерсі, де тисячі й тисячі людей раділи, коли зносили будівлю... У Нью-Джерсі спостерігали люди, велике арабське населення, вітало руйнування будівель (у Керролл 2015 рік)».

З цієї ісламофобської точки зору президент окреслив проблему національної безпеки, яка породила дискурс про «зіткнення цивілізацій». У Сполучених Штатах це набуло найяскравішої форми, ініціатором якого стало створення «реєстру мусульман» у поєднанні з чіткими закликами до «повного та повного призупинення в'їзду мусульман до Сполучених Штатів» [74].

Дональд Трамп реалізував ці побоювання за допомогою активної сек'юритизації ісламу. Під прикриттям виконавчого наказу № 13769 під назвою «Захист нації від в'їзду іноземних терористів до Сполучених Штатів» політична еліта США намагалася накласти дев'яностоденну заборону на в'їзд громадянам семи країн з мусульманською більшістю. До цього критерію входили громадяни таких країн як Сирія, Іран, Судан, Лівія, Сомалі, Ємен та Ірак. Також на 120 днів призупинити програму США для біженців [31].

Загалом, антитерористична спрямованість уряду Д. Трампа була одним із пунктів передвиборчої кампанії. Тому боротьба з терористичними рухами та організаціями була пріоритетом у зовнішньополітичній доктрині адміністрації Д. Трампа. Стратегія національної безпеки країни на 2017 рік визначала шляхи вирішення цієї проблеми. Серед згаданих інструментів можна виділити: співпрацю з союзниками для стримування та запобігання терористичним атакам; безпосередня боротьба з терористами; покращення розвідувальної роботи та обміну інформацією з іноземними партнерами; знищення ланцюгів фінансування терористичних організацій; боротьба з поширенням терористичної ідеології для зменшення вербування [24, с. 49].

Враховуючи положення стратегії національної безпеки 2017 р., і порівнюючи зі стратегіями 2010 та 2015 років, слід наголосити на відмінностях, які приніс Д. Трамп. По-перше, президент США значно змінив дискурс всій антитерористичної повістки. Б. Обама в своїх зовнішньополітичних документах намагався не допустити продовження експансивної політики Дж. Буша-молодшого, яка розгорнулась після подій 11 вересня 2001 р., і намагався зменшити войовничість стратегії. Д. Трамп, навпаки, прагнув повернути войовничість та жорсткість, притаманну стратегіям 2002, 2006 рр., і збільшити її. Ці погляди, як було зазначено вище, стали частою його передвиборчої кампанії. Адже він заявляв, що «піднесення ІДІЛ» стало чітко визначеним результатом попередньої адміністрації..

У листопаді 2015 р. він представив свою стратегію боротьби з терористичним угрупованням під назвою «Ісламська держава», яке за більшістю різних статистичних даних перевершило «Аль-Каїду» як основна терористична загроза для Вашингтона. Нижче будуть описані відповідні стратегічні кроки до реалізації цієї мети згідно з планом [87, с. 7].

У 2016 році ще до реалізації зовнішньополітичної доктрини Д. Трампом окреслені економічні вектори боротьби окрім військових. Було запропоновано використовувати іракські ресурси, а саме нафту в американських інтересах для покриття розходів. «У попередні часи, – заявив він, – коли ми вигравали війну, трофеї належали переможцю. Замість цього все, що ми отримали від Іраку – і наших пригод на Близькому Сході – це смерть, руйнування та величезні фінансові втрати». В політичному плані на противагу деяким представникам політичного істеблішменту США президенту навіть вдалось інституціоналізувати, термін «радикальний ісламський тероризм», про що згадується у Національній стратегії боротьби з тероризмом 2018 року.

Загалом в контексті доктрини «Америка понад усе» пропонується використання жорсткіших методів боротьби. Застосування поширеного за каденції Б. Обама методу «м'якої сили» відкидається. Акцент робиться

безпосередньо на пріоритетах США. Концепція покликана проектувати образ безпринципного націоналізму, передаючи відчуття явного розриву з інтернаціоналізмом (чи «глобалізмом») попередніх адміністрацій [87, с. 7]. Спільним для двох адміністрацій лишається відмова від відкритих широкомасштабних військових кампаній, які були основним джерелом боротьби за президентів Дж. Буша-старшого, Білла Клінтона, Дж. Буша-молодшого. Як сказав Трамп: «Ми більше не займаємось державотворенням. Ми вбиваємо терористів» [87, с. 8].

У жовтні 2019 року сталася переломна подія в цій сфері близькосхідної політики. Президент Туреччини Р. Ердоган і назвав це «переломним моментом» у боротьбі з тероризмом. У жовтні 2019 року було ліквідовано лідера самопроголошеної Ісламської держави (ІД) Абу аль-Багдаді. На жаль, ця подія не ліквідувала терористичні організації, а просто припинила їх активну діяльність. На нашу думку, антитерористична боротьба з організаціями за бойовою формулою президентів США може лише тимчасово затримати діяльність організації та викликати бажання реваншу, що є недоліком стратегії. [62, с. 9].

Зазначимо, що за час від 2017 до 2021 рік значно збільшилось фінансування та було надано ширші повноваження військовим командуванням на місцях, що призвело до ефективного впровадження всіх антитерористичних заходів. Порівняно з періодом Б. Обама рівень розвитку та міжнародної активності терористичних організацій знизився. Причину таких реалій ми бачимо в особистій зацікавленості Д. Трампа та акценті на проблемах близькосхідного регіону порівняно з його попередниками. Наприклад, зовнішньополітична доктрина Б. Обама була більше орієнтована на західноєвропейський, ніж на близькосхідний вектор політики.

Крім того, з лютого 2018 року політична еліта США почала вживати заходів щодо скорочення військової присутності, враховуючи вже накопичений негативний досвід швидкого виведення військ адміністрацією Обама, нестабільну ситуацію в Іраку та сусідній Сирії, які є значними через

руйнівний вплив Ірану в регіоні, близько 5000 американських військових залишалися в Іраку до 2020 року [55, с. 305].

У 2020 році, стався окреслений вивід військ, але окрім нього варто наголосити на відчутному погіршенні і без того складних американо-іранських відносин. Йдеться про авіаудар по Багдаду 3 січня, в результаті якого загинув іранський генерал К. Сулеймані. Він був правою рукою верховного лідера країни А. Хаменеї та керівником спецназу КВІР «Ель-Кудс», який спеціалізується на веденні військових дій за кордоном [62, с. 13]. Крім того, причиною ліквідації стало те, що він брав безпосередню участь у керівництві бойовими групами для нападів на американські війська та бази після вторгнення США в Ірак у 2003 році. Він також брав участь у розробці стратегії президента Сирії Башара Асада щодо придушення повстань з 2011 року. Допомога Ірану та підтримка з повітря Росії допомогли сирійському уряду відновити контроль над ключовими містами.

Слід також зазначити, що ця ліквідація була цілком законною дією, оскільки державний секретар США Майк Помпео визнав Корпус вартових ісламської революції та сили Кудс іноземними терористичними організаціями у квітні 2019 року. Адміністрація президента Д. Трампа заявила, що сили Кудс фінансували, навчали та озброювали низку груп на Близькому Сході, які Вашингтон вважає терористичними. Особливо це стосується руху «Хезболла» та палестинського угруповання «Ісламський джихад», яке базується в секторі Газа.

У заяві Пентагону йдеться про те, що Сулеймані «активно розробляв плани нападу на американських дипломатів і офіційних осіб в Іраку та в усьому регіоні». «Генерал Сулеймані та його сили Кудс несуть відповідальність за загибель сотень американців і бійців сил коаліції та поранення тисяч інших» [7].

Реакція Ірану на цей захід США була моментальною. Через два дні, 5 січня 2020 року, Іран зняв з себе обмеження щодо збагачення урану. Це рішення було надзвичайно небезпечним, оскільки напряму впливало на

ядерну безпеку. А 8 січня Іран здійснив атаку на американські військові бази в Іраку у відповідь за вбивство К. Сулеймані. Головним завданням і метою авторитарної держави було позбавити Близький Схід від присутності США [5].

США отримали підтримку від Держави Ізраїль та Саудівської Аравії, які максимально підтримували антиіранську політику президента Д. Трампа. Саудівська Аравія підкреслила, що категорично відкидає будь-яку ядерну ініціативу Ірану. Вона пригрозила, що коли Іран створить ядерну зброю, вона також розпочне свою ядерну програму.

Загалом зовнішньополітична стратегія побудови відносин і співпраці з цими державами (Ізраїлем та Саудівською Аравією – Авт.) була максимально вдалою. На нашу думку, це можна пояснити великим успіхом доктрини, запропонованої Д. Трампом. Протягом усього терміну він рішуче підтримував Ізраїль у важливих для них сферах, яких попередні президенти уникали, як-от: визнання Єрусалиму столицею Ізраїлю, відповідне перенесення посольства США до Єрусалиму, визнання ізраїльського суверенітету над Голанськими висотами та підтримка політики поселення, яку Вашингтон раніше вважав незаконною. Зовнішня політика США базувалася на проєрусалимському підході до арабо-ізраїльського конфлікту [86, с. 289].

Найбільшим досягненням адміністрації Трампа були угоди «Авраама» Все почалося з Об'єднаних Арабських Еміратів, потім Бахрейн і Марокко, а потім Судан. Адміністрації Трампа вдалося нормалізувати відносини чотирьох арабських держав з Ізраїлем шляхом дистанціювання від палестинського питання. Крім того, у випадку Бахрейну та Об'єднаних Арабських Еміратів розвідувальна та військова співпраця з Ізраїлем та Сполученими Штатами була спрямована на те, щоб спільна загроза з боку Ірану спонукала Саудівську Аравію приєднатися до угод [88].

Варто підкреслити характер американо-пакистанських відносин. Зрештою, це було основним чинником проблем в Афганістані за попередніх

політичних урядів. Зокрема, у політиці Б. Обама Пакистан був включений до кола пріоритетних напрямків ще на початку його каденції. Основним завданням було, зокрема, врегулювання ситуації в Афганістані та Пакистані. Можна відзначити, що найважливішою зміною у зовнішній політиці Б. Обама стала переорієнтація США з Іраку на Афганістан і Пакистан [34, с. 36].

Звідси такий напрям у зовнішній політиці Д. Трампа мав цілковито спадковий характер, на який він не міг не звертати увагу. Тому з перших днів каденції його безпосередня увага спрямовувалася на посилення політичного тиску на пакистанську державу. Америка досягла мети вививши свої війська з Афганістану, що було одним із зобов'язань Трампа та однією з причин, чому він був обраний американським народом.

Але між Америкою та Пакистаном почалася так звана наративна війна, де проповідувалося пакистанське кредо «роби більше» в обмін на американську мантру «роби більше». Основною причиною непорозумінь слід вважати афганських талібів. США палко звинувачувала Пакистан у їх підтримці в Афганістані, тоді як Пакистан, навпаки, засудив Вашингтон за підлив жертв, принесених ним на підтримку США в даному регіоні [85].

Ще одним каменем спотикання у відносинах стали взаємозв'язки Пакистану з Китаєм. Близькосхідна країна була відмінним партнером в ініціативах Пекіну зі створення економічних коридорів, пов'язаних із Центральною Азією, Іраном та Афганістаном. Цьому активно протидіяли США та Індія які протидіяли китайському впливу. Тому виступати проти Пакистану були логічним продовженням опору економічній гегемонії Китаю [69].

Відносини між США та Пакистаном за адміністрації Трампа досягли рекордно низького рівня. Яскравим прикладом цих суперечностей став обмін гострими випадками у Twitter. Президент США зазначив, що Америка виділила значні ресурси на безпеку цього регіону та Пакистану. Натомість, на нашу думку, відповідь прем'єр-міністра Імрана Хана була цілком

логічною. Він написав у Twitter, що США не повинно звинувачувати у своїй невдачі нікого, крім себе.

Покращення зовнішньополітичних відносин відбулося тільки в останні роки президентства, коли стратегія стабілізувалася і було погоджено, що безпечне виведення військ неможливе без активної підтримки Пакистану. В останні роки свого президентства для Д. Трампа також був характерний відхід від агресивної політики в бік прагматизму. Адміністрація Трампа відмовилася від гасла «робити більше» та уточнила свою політику щодо цього близькосхідного регіону. Пакистан також зробив дуже серйозні жести примирення, звільнивши голову афганського лідера та змусивши Талібан сісти за стіл переговорів [85].

Отже підсумовуючи, варто зазначити, що такий мінливий і непередбачуваний президент, як Д. Трамп чия беззастережність і легковажність викликали як осуд, так і побоювання, виявився доволі послідовним у виконанні своїх передвиборчих обіцянок. Він зумів врегулювати проблеми, що виникли перед США внаслідок близькосхідної політики попередніх президентських адміністрацій.

На противагу стриманості та раціональному підходу Барака Обами, рішучість Дональда Трампа відображала максималізм Джорджа Буша, під керівництвом якого світова наддержава розпочала глобальну боротьбу з міжнародним тероризмом, і яку через двадцять років внаслідок прагматичних рішень президента США Д. Трампа було гідно продовжено. Внаслідок цього у цей період було зведено до мінімуму міжнародну ворожу активність в у близькосхідному регіоні.

ВИСНОВКИ

На підставі отриманих результатів дослідження зроблено такі загальні висновки:

- В історіографічному огляді в роботі представлені вітчизняні, російські, та західноєвропейські праці. Загальною тенденцією всіх наукових шкіл є виокремлення якогось одного вектору зовнішньополітичної стратегії США. В українському історіографічному доробку варто виокремити праці Веселовського А. І., Дерев'янка І. П., Дудко І. Д., Жигайла В. М., Погорської І. І., Тарана М., Тихоненко І. В., Пик С., Сидорук Т., Тимейчук І. Серед праць, написаних дослідниками з Росії, заслуговують на увагу дослідження Журкіна В. В., Носова М. Г., Уткіна С. В. У західній історичній науці виділяються наукові розвідки: А. Мані А., Т. Пугацевича, Д. Стоукса, Ф. Потье, О. Вершбоу, Дж. Кауфмана, М. Бентлі та А. Лернера. Завдяки їм вдалося детально простежити проблему еволюції зовнішньополітичної доктрини США доби президента Д.Трампа і його попередників, схарактеризувати основні напрямки та з'ясувати її характерні риси.

- Джерельну базу роботи становлять сучасні джерела з історії США. Серед них – юридичні документи Сполучених Штатів Америки, укази, послання, виступи політичного істеблішменту США, Стратегія національної безпеки, оборони, протиповітряної безпеки, ядерної програми та проекти договорів. Кожен з таких документів має свої особливості і потребує критичного осмислення.

Відносно самої зовнішньої політики США встановлено, що доктрина президента США Дональда Трампа характеризувалася серйозними змінами порівняно із зовнішньополітичним вектором Б. Обама. Основною особливістю став принцип унілатералізму, тобто принцип односторонніх дій. Б. Обама, як представник демократичного табору, був прихильником тіснішої співпраці з усіма державами Європи та Азії. Д. Трамп, натомість,

активно змінював свою лінію у відносинах практично з усіма союзниками в усіх аспектах зовнішньополітичного життя.

Військове співробітництво США з країнами ЄС і НАТО пережило фазу потрясінь. За часів президентства Д. Трампа вперше в XXI столітті проекти інших альянсів без участі США набули розголосу та політичної ваги. Проект PESCO, CARD, EDF, військова ініціатива щодо створення власної армії ЄС. Усе це є прямими наслідками доктринальної політики «Америка понад усе», яка базується на принципі національного ізоляціонізму.

Президент Д. Трамп зосередив свої основні зусилля насамперед на здійсненні максимального політичного тиску на союзників з метою підвищення їхніх витрат на оборону до рівня 2%. На жаль, він не здійснив своїх намірів, про що свідчить статистика оборонних витрат союзників на кінець його президентства. Більшість країн не піднялися до 2%, США витратили трохи більше 3,7% ВВП на оборону, тоді як європейські члени вступили до НАТО, а Канада витратила в середньому 1,77% ВВП.

Слід зазначити, що організований перегляд усіх основ європейської, західної структури безпеки дав позитивні результати. За адміністрації Д. Трампа відбулося максимальне політичне та військово-промислове посилення європейського крила НАТО. Зважаючи на зростання агресивної загрози з боку Росії та її союзника Китаю, це надзвичайно позитивне явище.

У справі зовнішньополітичної стратегії відносно Канади було з'ясовано, що політика Дональда Трампа була значною мірою визначена економічними питаннями, двосторонньою торгівлею та переглядом Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA). Вона мала амбівалентний характер: з одного боку, сторони зберігали тісну економічну та оборонну співпрацю, з іншого, — виникали напруження через протекціоністські дії адміністрації Трампа та його різку риторичку. Попри це, нова торговельна угода USMCA стала важливим результатом двосторонньої взаємодії.

Роль Китайської держави за адміністрації Д. Трампа також набула переосмислення та відбулося переформатування відносин. Політика США відносно Китаю набула виразно наступальної форми. Її головні особливості це:

По-перше, активний економічний тиск, так звана «торгова війна». Основним методом суперництва та боротьби адміністрація Д. Трампа обрала торгівлю та суміжні з нею сфери. Американська політична еліта запровадила високі тарифи на китайські товари вартістю в сотні мільярдів доларів, звинувачуючи Китай у нечесній торговельній практиці та крадіжці інтелектуальної власності. У відповідь Китай вжив аналогічних заходів, що призвело до максимального напруження.

По-друге, існувала технологічна конкуренція. Д. Трамп надав цьому особливого значення. У результаті США швидко обмежили доступ китайських технологічних компаній до американських ринків і технологій. США також заборонили американським компаніям постачати критичні компоненти китайським технологічним гігантам.

По-третє, за президентства Д. Трампа відбулось посилення підтримки Тайваню. Це був важливий політичний крок з огляду на спротив Китаю та посилення агресивних дій проти цієї країни. Крім того, було посилено військовий потенціал Тайваню передано зброю, а військово-морські сили США патрулювали Тайванську протоку. Кульмінацією відносин став особистий візит президента на Тайвань, на що до Д. Трампа жоден із тодішніх очільників не наважувався. Це було рішуче повідомлення всім супротивникам США про те, що наміри президента серйозні і що він діятиме повністю відповідно до своєї зовнішньополітичної доктрини.

По-четверте, відбувався поступовий відхід від багатосторонніх інститутів. США більше зосереджуються на двосторонніх відносинах і критикують Китай у міжнародних організаціях, таких як Світова організація торгівлі (СОТ) і ООН. США намагалися максимально зменшити вплив Пекіна в усіх можливих регіонах і відповідних структурах.

Загалом зовнішня політика Д. Трампа щодо Китаю, якщо порівнювати з попередніми адміністраціями, стала жорсткішою і відзначалася прагненням стримати зростаючу могутність Китаю. Відбувся максимальний відхід від концепції «конструктивного залучення» цієї країни.

Щодо головного стратегічного союзника Пекіна – Росії. Д. Трамп обрав більш помірковану стратегію, якщо порівнювати з політикою щодо Китаю. На наш погляд, цілком слушним є твердження провідних експертів-міжнародників про те, що цьому сприяла особиста симпатія Д. Трампа до авторитарного стилю керівництва та симпатія до Президента Російської Федерації В. Путіна як уособлення цього стилю державного управління.

Варто підкреслити, що зовнішньополітична лінія президента США в цей період була неоднозначною і викликала суперечки як у США, так і на міжнародній арені. Тому основними рисами політичного курсу щодо Москви було продовження лінії попередника та запровадження нових санкцій. Незважаючи на позитивні відгуки про свого візаві, уряд США під час його президентства активно вводив санкції проти багатьох олігархів, військових і спецслужб.

Д. Трамп активно протидіяв будівництву «Північного потоку-2», який максимально збільшував російський вплив у Європі, і навпаки зменшував присутність американської товару. США навіть ввели санкції проти компаній, які безпосередньо брали участь у будівництві газопроводу.

Д. Трамп неодноразово закликав ЄС взяти на себе активнішу роль у стримуванні Росії як в економічному, так і у військовому плані. Політична команда президента США зіткнулася з російськими сферами впливу не лише в Європі та Азії. Активна боротьба велася і в інших регіонах, наприклад, у Венесуелі Трамп активно виступав проти підтримуваного Москвою уряду Ніколаса Мадуро. А на Близькому Сході в Сирії США продовжували протидіяти військовим діям Росії, зокрема на підтримку режиму Башара Асада.

У близькосхідному протистоянні він активно виступав проти іранського впливу та його зв'язків з Росією. Для протидії геополітичним планам Росії були проведені численні міжнародні конференції та зустрічі багатьох держав.

У 2019 році оголошено, що США вийдуть з Договору про ліквідацію ракет середньої і малої дальності. США звинуватили Росію в порушенні правил розробкою та розміщенням нових крилатих ракет. Це рішення відобразило прагнення Д. Трампа до більш жорсткої позиції в питаннях безпеки.

Найбільшою суперечністю у зовнішньополітичних відносинах двох держав було питання України та її територіальної цілісності. Д.Трамп повною мірою проявив себе як союзник української держави. Він продовжив курс президента Б. Обама і навіть перевершив очікування. Мова йде про збільшення військової допомоги. На відміну від свого попередника Барака Обама, адміністрація Трампа схвалила постачання Україні летальної зброї для стримування російської агресії на Донбасі. У 2018 році США надали Україні протитанкові ракетні комплекси Javelin, що стало важливим сигналом підтримки українських Збройних сил.

Під час каденції Д.Трампа Сполучені Штати також надали Україні іншу військову допомогу, зброю та різне обладнання, що збільшило міць збройних сил. Ще одним важливим моментом стало продовження військових навчань за участю НАТО та США в Україні. Американо-українські відносини характеризуються стабільною економічною та військовою співпрацею. Попри скандал із імпічментом у США, Україна залишилася одним із найважливіших союзників США у Центральній та Східній Європі.

Необхідно також наголосити на важливості близькосхідного вектору зовнішньої політики США. Зовнішньополітична діяльність у цьому регіоні була одним із пріоритетних напрямів у доктрині Д. Трампа. Він характеризувався такими аспектами, як боротьба з тероризмом (ІДІЛ, Ісламська держава), на чому був зроблений акцент (закон проти емігрантів,

ліквідація Сулеймані); боротьба з поширенням ядерної програми Ірану та опір диктаторському режиму Башара Асада в Сирії.

У праці з'ясовано взаємовідносини США та Пакистану. Під час президентства Дональда Трампа (2017-2021) зовнішня політика США щодо Пакистану характеризувалася прагматизмом і «трансакційним підходом». Основними аспектами політики була боротьба з тероризмом, впливом Пакистану на процес мирного врегулювання в Афганістані та скорочення військової присутності США в регіоні.

В «ізраїльському питанні» адміністрація Д. Трампа вирізнялася безпрецедентно активною підтримкою Ізраїлю та його боротьби з арабськими країнами. Вона визнала Єрусалим столицею Ізраїлю і підписала закон про визнання Голанських висот ізраїльською територією, хоча захоплення Ізраїлем цієї території в Сирії в 1967 році вважається несумісним з міжнародним правом. Найбільшим кроком для збереження своїх позицій у протистоянні стало те, що США в останні роки свого президентства виключили Палестинську автономію з опублікованого списку держав і територій у серпні 2019 року.

Таким чином, зовнішньополітичні орієнтири США за президентства Д. Трампа у 2017-2021 рр. характеризувалась неоднозначністю та неоднорідністю. Вся стратегія була побудована за принципом сили та тиску. Рішення які приймалися були направлені на користь США, але йшли всупереч консолідованій політиці альянсів, організацій та міжнародним правилам і стандартам. Даний політик змінив стабільний курс міжнародної політики США, що протягом всього ХХІ ст. було чи не в перше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА:

1. В Україні нема більшого друга, ніж США. Про що домовилася Комісія стратегічного партнерства. Новинарня. 17.11.2018. URL: <https://novynarnia.com/2018/11/17/us-ua-comission/>
2. Влияние Трампа на европейскую безопасность. Нидерландский институт международных отношений «Клингендал». URL: www.clingendael.org.
3. Держдеп схвалив продаж Україні джавелінів на \$47 млн. 2 березня 2018. URL: https://lb.ua/news/2018/03/02/391622_gosdep_odobril_prodazhu_ukraine.html
4. Економічна правда. Трамп погрожує вийти з НАФТА. Понеділок, 23 жовтня 2017, 09:31. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/10/23/630333/>
5. Іран відкрито здійснив напад на американські військові бази. Європейська правда. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/01/8/7104856/> (дата звернення: 15.04.2024).
6. Канадсько-американські відносини. Дослідницька служба Конгресу. URL: <https://crsreports.congress.gov>
7. Касем Сулеймані: чому США вбили його саме зараз. 3 січня 2020. BBC News, Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-50985226>
8. Китай решил подкупить США в торговой войне. URL: https://lenta.ru/news/2018/05/10/trade_war/

9. Лі Бертіоме, «Канадські військові зменшують присутність на Близькому Сході, оскільки боротьба з ІДІЛ переходить у нову фазу», канадський Преса, 29 липня 2020 р.

10. Міністерство національної оборони, «Операція REASURANCE», 18 січня 2021 р.; НАТО, «NATO's Enhanced Forward Presence», інформаційний бюлетень, жовтень 2019 р.

11. Посол США в Україні розповіла, кого Сполучені Штати підтримають на виборах 2019 / УНІАН. 29 січня 2019 р. URL: <https://www.unian.ua/elections/10425261-posol-ssha-v-ukrajini-rozpovila-kogo-spolucheni-shtatipidtrimayut-na-viborah-2019.html>

12. США підтверджують доставку комплексів «Джавелін» в Україну. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29200722.html>

13. Торгова війна США та Китаю набирає обертів. URL: <https://www.unian.ua/economics/industry/10067822-torgova-viyna-ssha-ta-kitayu-nabiraye-obertiv.html>

14. Торгова війна: Китай оголосив про введення нових мит на товари зі США. URL: <https://www.unian.ua/economics/industry/10067744-ssha-prigrozili-kitayu-vvesti-mita-na-1300-tovariv.html>

15. Торговельна війна: Китай вирішив об'єднатися з Європою проти США. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/10072145-torgovelnaviyna-kitay-virishiv-ob-yednatisya-z-yevropyu-proti-ssha.html>

16. Трамп назвав "Північний потік-2" жахливою і трагічною помилкою, що дає Росії великі доходи. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/518112.html>

17. Трамп перевіряє, що може зробити Китай – експерт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28241896.html>

18. Трамп підписав угоду про вільну торгівлю між Мексикою, США і Канадою. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/638189.html>

19. Трамп скасував зустріч із Путіним через захоплення українських моряків. 29 листопада 2018 р. URL: https://texty.org.ua/fragments/89678/Tramp_skasuvav_zustrich_iz_Putynym_cherez_zahoplenna-89678/

20. Чому та як Дональд Трамп розвалив угоду НАФТА? URL: <https://uifuture.org/publications/24167-chomu-ta-yak-tramp-rozvalyv-ugodu-nafta/>

21. A credible transatlantic bond: Trident Juncture and NATO capabilities. Erlingur Erlingsson. 19 October 2018. URL: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/10/19/a-credible-transatlantic-bond-trident-juncture-and-nato-capabilities/index.html>

22. Canada and the United States https://www.thecanadianencyclopedia.ca.translate.goog/en/article/canada-and-the-united-states?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=wapp

23. Missile Defense Review 2019. Office of the secretary of defenseurl. URL: <https://media.defense.gov/2019/Jan/17/2002080666/-1/-1/1/2019-MISSILE-DEFENSE-REVIEW.PDF>

24. National Security Strategy of the United States of America 2017. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

25. North American Aerospace Defense Command. URL: https://www-norad-mil.translate.goog/Newsroom/Fact-Sheets/Article-View/Article/578770/north-american-aerospace-defense-command/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=uk&_x_tr_hl=uk&_x_tr_pto=wapp

26. Nuclear posture review. February. 2018. URL: <https://media.defense.gov/2018/feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-nuclear-posture-review-final-report.pdf>

27. Remarks by President Trump to the 73rd Session of the United Nations General Assembly / The White House. September 25, 2018. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-73rd-session-unitednations-general-assembly-new-york-ny/>

28. The Canada-U.S. Defence Relationship. URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2014/04/canada-defence-relationship.html>
29. U.S. Embassy in Ukraine. Politics and history of diplomatic relations. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/our-relationship-uk/policy-history-uk/>
30. United States-Mexico-Canada Agreement. <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement>
31. 2017a. «Указ: защита нации от проникновения иностранных террористов в Соединенные Штаты». Белый дом. <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/01/27/executiveorder-protecting-nation-foreign-terrorist-entry-united-state>

ЛІТЕРАТУРА:

32. Артемчук Д. В. Співробітництво США та Канади в сфері безпеки і оборони на сучасному етапі. Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Випуск 5. 2020. С. 278-287. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8291/1/32.pdf>
33. Бабкіна О. В., Дерев'янка С. М., Требін М. П. Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія. Львів. Новий Світ-2000. 2018. 369 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Amerykanskyi_prezydentsializm_instytut_hlavy_derzhavy_v_SShA_u_personaliiakh_vid_zarodzhennia_do_soh.pdf?
34. Бобрик І. С. Еволюційні зміни зовнішньополітичної доктрини США в умовах глобалізації (перші десятиліття XXI ст.). Кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 014.03 «Середня освіта (Історія)» / наук. керівник О. А. Юга. Кам'янець-Подільськ. КПНУ. 2023. 62 с.
35. Брусиловська, О. І. Гібридна стратегія адміністрації Д. Трампа у контексті реконфігурації світоустрою. Міжнародні та політичні дослідження

- (32). Випуск 32. 2019. С. 13–26.
URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/173834/193818>
36. Веселовський А. І. Відносини США – Європейський Союз: тенденції та варіанти у середньостроковій перспективі // Київ. 2020. 33 с.
URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-03/veselovsky-20_03.pdf
37. Гончар Б. М. Концепція американського світового лідерства у зовнішній політиці Б. Обама // США і світ: XXI століття. Колективна монографія пам'яті Є. Камінського. «Центр вільної преси». Київ. 2012.
38. Гончарова Д. В. Економічні аспекти відносин США та ЄС за каденції Д. Трампа: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" / наук. керівник М. О. Фролов. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 126 с.
39. Гуцало Л. Вектор зовнішньої політики США – НАТО (за президенства Д. Трампа) //Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика». Суми. 2021. С. 79-82. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33121/1/Суми_2021_тези_с.79-82.pdf
40. Дворніна А.В., Шевчук А.В. Американо-китайські відносини за президенства Дональда Трампа (2017–2021 рр.). URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/02/475.pdf>
41. Дерев'янка І. П. Американський вектор у системі зовнішньополітичних орієнтирів Канади / І. П. Дерев'янка // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23(1). С. 32-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2016_23%281%29__7
42. Дерев'янка І. П. Відносини Канади і США: асиметрія і взаємозалежність. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2018. Вип. 137. С. 13-24. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/admin,%23%23default.groups.name.manager%23%23,+Derevianko%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/admin,%23%23default.groups.name.manager%23%23,+Derevianko%20(4).pdf)
43. Дудко І. Д. Зовнішньополітичний курс Д. Трампа в умовах формування нового світопорядку // Навчально-науковий інститут публічного

управління і державної служби Київського національного університету імені Тараса

Шевченка. Київ. 2023. С. 62-

68. URL: <https://journals.donnu.edu.ua/index.php/pl/article/view/13562>

44. Дудко І. Д., Погорелова І. С. Китай у зовнішньополітичних стратегіях США: від Б. Обама до Д. Трампа. Національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ. С. 54-76. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3a056c37-eb83-47e9-a65f-89f36bb8e6e9/content>

45. Дудко І. Д. Феномен стратегічного партнерства США і України: ретроспектива і сучасність // Актуальні проблеми всесвітньої історії: стратегії партнерства і співробітництва в міжнародних відносинах: зб. наук. пр. / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ. 2015. С. 57–67.

46. Жигайло В. М. Український вектор зовнішньої політики США за каденції Д. Трампа. Європейський політико-правовий дискурс. 2019. Випуск 6. С. 21-28. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-6/06.pdf>

47. Жигайло. В. М. Пріоритети новітньої політики Дональда Трампа. Політичні інститути та процеси. Випуск 3. 2019. С. 23-26. URL: http://politicus.od.ua/3_2019/4.pdf

48. Журкин В. В. Дональд Трамп и Европа // Современная Европа. 2018. С. 17-33. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/donald-tramp-i-evropa/viewer>

49. Кондратенко О. Ю. Основні моменти формування російсько-американських відносин у постбіполярний період. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2010. С. 148-156. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjGhpnH05mFAxU2A9sEHV9QC7YQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fjrnل.nau.edu.ua%2Findex.php%2FIMV%2Farticle%2Fview%2F2948%2F2909&usg=AOvVaw1pYX3mrxmTyeZls7Q6vtRs&opi=89978449>

50. Кравченко В., Орлик В., Замікула М., Ярмоленко В., Давимука О. Сучасний стан і перспективи розвитку й трансформації Північноатлантичного альянсу: аналіт. доп. за заг. ред. М. Паламарчука та О. Александрова. Київ. 2021. 36 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-12/blok_nato.pdf

51. Макаренко Є. А., Погорська І. І., Рижкова М. М. Америка і Європа у сучасних міжнародних трансформаціях. Монографія. Центр вільної преси. Київ. 2014. С.

472. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj129a4r9uJAxWoJBAIHTq5CcYQFnoECBgQAQ&url=http%3A%2F%2Fwww.library.univ.kiev.ua%2Fukr%2Felcat%2Fnew%2Fdetail.php%3Fdoc_id%3D1585239&usg=AOvVaw3B4BnP28uf4Aao5jBUi7EM&opi=89978449

52. Мирончук В. Ф. Відносини між ЄС та США за президентства Д. Трампа. Кваліфікаційна робота магістра спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" / наук. керівник Т. В. Сидорук. Острог. Національний університет «Острозька академія». 2020. 95 с.

53. Мирончук В., Сидорук Т., Тимейчук І., Тенденції зовнішньополітичного курсу США за адміністрації Дональда Трампа. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Розділ III. Регіональні студії. 1(7). 2020. Ст. 191-201. URL: <https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/140/125>

54. Пархомчук А. Д. Здобутки і прорахунки близькосхідної політики адміністрації Д. Трампа. Регіональні студії. 2023. С. 163-169. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/34/28.pdf>

55. Пик С. Зовнішня політика адміністрації президента Д. Трампа на Близькому Сході (специфіка прийняття рішень). Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 42. с. 304-311. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/42_2022/40.pdf

56. Струтинська Т., Гушпіт О. Європейський напрям зовнішньої політики Д. Трампа // Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ. Випуск 13. 2019. С. 178-

184. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/view/5739/6032>

57. Таран М. Ерозія стратегії США залучення Китаю як конструктивістської ліберальної моделі.

URL: https://drive.google.com/file/d/1O_fsUBRACI0QkmyOS_Zp3M44Oi0PnudO/view

58. Тихоненко І. В. Стратегія національної безпеки США як інструмент підтримки глобального лідерства та міжнародного порядку за адміністрації Б. Обама та Д. Трампа. Політичне життя. 2018. № 1. С. 158-

163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2018_1_27

59. Толстов С. В. Українсько-американські відносини в контексті зовнішньополітичних пріоритетів США. Проблеми всесвітньої історії. № 1(7). 2019. С. 117-143. URL: [https://www.researchgate.net/profile/Serge-Tolstov/publication/352067820_Ukrainian-](https://www.researchgate.net/profile/Serge-Tolstov/publication/352067820_Ukrainian-US_Relations_in_the_Context_of_US_Foreign_Policy_Priorities/links/6648bf19bc86444c72e9c5c7/Ukrainian-US-Relations-in-the-Context-of-US-Foreign-Policy-Priorities.pdf)

[US_Relations_in_the_Context_of_US_Foreign_Policy_Priorities/links/6648bf19bc86444c72e9c5c7/Ukrainian-US-Relations-in-the-Context-of-US-Foreign-Policy-Priorities.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Serge-Tolstov/publication/352067820_Ukrainian-US_Relations_in_the_Context_of_US_Foreign_Policy_Priorities/links/6648bf19bc86444c72e9c5c7/Ukrainian-US-Relations-in-the-Context-of-US-Foreign-Policy-Priorities.pdf)

60. Уткин С. В. «Фактор Трампа» в трансатлантических отношениях: реакция Европейского Союза // Проблемы европейской безопасности. 2018. С. 23-46. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/faktor-trampa-v-transatlanticheskikh-otnosheniyah-reaktsiya-evropeyskogo-soyuza/viewer>

61. Фем'як С. В. Особливості Стратегії національної безпеки США 2015 року. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. URL:

<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11293/1/Фем%27як%20С.%20В..pdf>

62. Фоменюк Д. В. Близькосхідний регіон у зовнішній політиці США за президенства Дональда Трампа. Серія «Міжнародні відносини». Випуск 5. 2020. С. 7-16. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8257/1/1.pdf>

63. Andrzej Mania. Tomasz Pugacewicz. Confronting the International Order: Changes in US Foreign Policy from the Perspective of American Power Elites. *International Studies. Interdisciplinary Political and Cultural Journal*. 2019. P. 11–31. URL: <http://dx.doi.org/10.18778/1641-4233.23.02>

64. Arnault Barichella. The Trump Presidency: what consequences will this have on Europe? 2017. Fondation Robert Schuman. European Issue N. 417. 17th January 2017. P. 11. URL: <https://old.robert-schuman.eu//en/doc/questions-d-europe/qe-417-en.pdf>

65. Ashley Townsend. America first: US policy in ASIA under president Trump. The United States studies centre at the University of Sydney. March 2017. P. 25.

66. Blank S. Forget Javelins. What Ukraine Needs to Get Putin's Attention / Atlantic Council. September 7, 2018. URL: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/forget-javelins-what-ukraine-needs-to-get-putins-attention>

67. Dous Stokes. Trump, American hegemony and the future of the liberal international order. Published by Oxford University Press on behalf of The Royal Institute of International Affairs. 2018. P. 133-

150. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/images/ia/INTA94_1_8_238_Stokes.pdf

68. Fabrice Pothier and Alexander Vershbow. NATO and Trump The Case for a New Transatlantic Bargain. June 2017. P. 15. URL: https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/NATO_and_Trump_web_0623.pdf

69. Feroz Akhtar. United States Foreign Policy towards Pakistan Under the era of Trump and Obama. *Journal of Political Sciences & Public Affairs*. Volume 9. Issue 6. No.: 10003962021. P. 5. URL: <https://hal.science/hal-03810331>

70. Giuseppe Zaccaria. You're Fired! International Courts, Contract Renewals, and the WTO Appellate Body During Trump's Presidency. Department of Political Science. Maastricht University, Maastricht, Netherlands. 2021. P. 322-333. URL:

[https://www.researchgate.net/publication/359233034_You%27re_Fired_International_Courts_Re-](https://www.researchgate.net/publication/359233034_You%27re_Fired_International_Courts_Re-contracting_and_the_WTO_Appellate_Body_during_the_Trump_Presidency)
[contracting_and_the_WTO_Appellate_Body_during_the_Trump_Presidency](https://www.researchgate.net/publication/359233034_You%27re_Fired_International_Courts_Re-contracting_and_the_WTO_Appellate_Body_during_the_Trump_Presidency)

71. Gorm Rye Olsen. «America is Back» or «America First» and the Transatlantic Relationship.. Politics and Management. Department of Social Science and Business. Roskilde University. Denmark Volume 10. Issue 2. 2022. P. 154–164. URL:

https://www.researchgate.net/publication/360694813_America_is_Back_or_America_First_and_the_Transatlantic_Relationship

72. Gouher Ahanger, Shashi Dwivedi, Atar Dar, Ashiq Malik, Sudha Gupta. US SOUTH-ASIA policy under Trump: changes, implications and possible ways of cooperation: an analytical study. International Journal of Human Rights. Volume 9. July 2022. P. 141-152. URL:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwit68j5vduJAxXqIBAIHW8AJt0QFnoECBUQAAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fpublication%2F362172865_US_SOUTH-ASIA_POLICY_UNDER_TRUMP_CHANGES_IMPLICATIONS_AND_POSSIBLE_WAYS_OF_CO-OPERATION_AN_ANALYTICAL_STUDY&usg=AOvVaw0Bdg5cSPMGkSuSKuvE0vkX&opi=89978449

73. Hart M., Magsamen K. Limit, Leverage, and Compete. A New Strategy on China. URL:

<https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2019/04/03/468136/limit-leverage-compet-new-strategy-china/>

74. Hassan Oz. Trump, Islamophobia and US–Middle East relations. *Critical Studies on Security*, 5 (2). 2017 P. 187-191. URL: <http://wrap.warwick.ac.uk/90563>

75. Holland S. Trump meets Ukraine's president, U.S. adds to Russia sanctions. Reuters. 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-usa-idUSKBN19B22M>.

76. Jorge Benitez. U.S. NATO Policy in the Age of Trump: Controversy and Consistency. 2019. P. 179-

200. URL: https://static1.squarespace.com/static/579fc2ad725e253a86230610/t/5c6184e0104c7bb62a1ed2eb/1549894881133/43_1+Benitez.pdf [15, c. 183].

77. Joyce Kaufman. The US perspective on NATO under Trump: lessons of the past and prospects for the future. Oxford University Press on behalf of the Royal Institute of International Affairs. 2017. P. 251-266. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_2_01_Kaufman.pdf

78. Kari Twetbrotten. Björn Olav Knutsen. Why so ambivalent? US policy regarding EU defense ambitions. *International Politics*. Norwegian Defense Research Institute (FFI) and Nord University, Norway 79(1). P. 25–38. URL: <http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v79.2518> 25

79. Kristen Hopewell. Trump and Trade: The Crisis in the Multilateral Trading System. University of British Columbia. *New Political Economy* 26(83). November 2020. P. 12. URL: https://www.researchgate.net/publication/347138391_Trump_Trade_The_Crisis_in_the_Multilateral_Trading_System

80. Marianne Riddervold, Akasemi Newsome. Transatlantic relations in times of uncertainty: crises and EU-US relations. *Journal of European Integration*. Volume 40. Issue 5. 2018. P. 505-521. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/07036337.2018.1488839?needAccess=true>

81. Melanie Hart, Kelly Magsamen. Limit, Leverage, and Compete: A New Strategy on China. Center for American Progress. 2019. P. 50. URL: <https://www.americanprogress.org/wp-content/uploads/sites/2/2019/04/ChinaStrategy-report1.pdf>

82. Michael Clarke, Anthony Ricketts. Donald Trump and American foreign policy: The return of the Jacksonian tradition. *Comparative Strategy*. P. 371. URL: <https://www.tandfonline.com/loi/ucst20>

83. Michael D. Swaine. The Deepening U.S.-China Crisis: Origins and Solutions. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/posts/2019/02/the-deepening-us-china-crisis-origins-and-solutions?lang=en>

84. Michelle Bentley. Adam B. Lerner. Introduction: Trump and unpredictability in international relations. 2021. P. 348-359. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09557571.2021.1919862#abstract>

85. Musaveer Hamid, Saida Batul, Muhammad Ibrar Aslam, Zain Ali. Pakistan-US Relations under the Trump Administration. *Asian Journal of International Peace and Security (AJIPS)*. Vol. 5, No. 2. June 2021. P. 300-309. URL: https://www.researchgate.net/publication/358884713_Pak-US_Relations_under_Trump_Administration

86. Radoslav Fiedler. Policy of maximum pressure on Iran. Goals and effects of US policy. Adam Mickiewicz University in Poznan. *Strategic Review*. Issue 15. 2022. P. 283-297. URL: <https://orcid.org/0000-0003-1573-9898>

87. Rubrick Biegon. Tom F. A. Watts. When ends Trump means: continuity versus change in US counterterrorism policy. *European Association for International Studies*. 2020. P. 37-53. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23340460.2020.1734956>

88. Singer, J. The Abraham Accords: The normalization agreements Israel signed with the United States. United Arab Emirates, Bahrain, Sudan and Morocco, *International Legal Materials*, 60(3). 2022. P. 448-463. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja>

&uact=8&ved=2ahUKEwjKp92rp9qJAxXnJxAlHcTvApwQFnoECC8QAQ&url=
https%3A%2F%2Fwww.icwa.in%2Fshow_content.php%3Flang%3D1%26level%
3D1%26ls_id%3D7717%26lid%3D5142&usg=AOvVaw0qfPk1Ni3K70GSNaI19
dqC&opi=89978449